

በቅድመ አብዮት በነበረው መስተዳድር ላይ የነበረውን አስተያየት የሚያገግሩት ተውኔቶች የታዩት በድህረ አብዮት ነው። እነዚህም "ባለካና ባለዳባ" ና "ሹምያ" ሲሆኑ "ጠያቂ" የተሰኘውም የጄ. ቢ. ፕሪስትሊ ድራማ አሃማጅ ትርጉም ለለውጡ የነበረውን ደጋፊነት ይመሰክራል። ከሌሎች አስቂኝ ድራማዎች ትንሽ ለየት የሚለው " ፀረ-ከሎኒያሊስት" ነው። እነደነገረኝ ሙከራው ትራዥኒ ለመጻፍ ነበር። የአምስቱን የሰቆቃና የመከራ የጠላት ዓመታት ለማንፀባረቅ የሞከረበት ሥራ ሲሆን በመሀሉ ላይ የመንግሥቱ ኮሚክ ኳላ ገፍቶ መውጣቱ ግን አልቀረም። "ዳንዴው ጨቡዴ" ከአንቶን ቸኾቭ፣ "ግደል ግደል አለኝ"ን ከቶውሬክ አልሀኪም የተረጎማቸው ባለአንዳንድ ገቢር ተውኔቶች ሲሆኑ የተጠቀሱት ሥራዎች ሁሉ በሕይወቱ ሳለ ለመድረክ በቅተዋል። ለመድረክ ወይም ለህትመት ያልደረሰ "የዓለሙ ንጉሥ" የተሰኘ ሌላ አጭር ተውኔት እንዳለውም አውቃለሁ።

መንግሥቱ ለማ በተጨማሪ ገና ለመጠናቀቅ የሚጠብቁ የቴፕ ቅጂች አያሌ ማስታወሻዎችና መዘክሮችም ትቶ ስላለፈ የድርሳን ፈታኾችን ትጋት የወራሾችን ጥብቅ ቁጥጥር ይጠባበቃሉ። በአብዮቱ ፍንዳታ ማግስት የጊዜያዊ ብሔራዊ ሸንጎ አባል ሆኖ በሠራበትም ወቅት የሰበሰባቸው ማስታወሻዎች ታላቅ ታሪካዊ መዘክርነት ያላቸው በመሆኑ በጥንቃቄ ሊሰባሰቡና ሊያዙ ይገባል።

ከጊዜያዊ ብሔራዊ ሸንጎ በኋላ በባህል ሚኒስቴር በመጨረሻም በአዲስ አበባ የኒቮርስቲ የቴአትር ጥበባት ክፍል መምህር በመሆን ከማገልገሉም ሌላ የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዳሚ ም/ፕሬዚዳንት ነበር።

በቅድመ አብዮትና በድህረ አብዮት ለኢትዮጵያ ስነጽሑፍ ላበረከተው አስተዋፅኦ መንግስቱ ለማ ተሸላሚነትንና በሕዝብ ዘንድ ታዋቂነትን አትርፎአል። ስለዚህም ለሃገሩ ባህል እድገት የፈፀመው አኩሪ ተግባር በሕዝብና በመንግሥት ዘንድ የታወቀለት መሆኑን ሕይወቱ ከማለፉ በፊት በሚገባ የተረዳውና የሕሊና እርካታ ያገኘበት በመሆኑ ሲለየን ለምናዝነው ሁሉ የሚያፅናና ሆኖታል።

ቅኔን ትርጓሜንና ዜማን በጎንደር በሸዋ በጎጃም ተምረው በ1883 በመንበረ ጸባይት ቅድስት ሥላሴ ሀዲስን ከ1906 ጀምሮ በሐረር አደሬ ጢቆ መካነ ሥላሴ የሀዲንና የሃይማኖት አበውን ትርጓሜ ያስተማሩ ሊቁ አለቃ ለማ ኃይሉ ወልደታሪክ እመት አበበች ይልማን ያገቡና ሰኔ 1 ቀን 1916 ሐረር ላይ አደሬ ጢቆ መንግሥቱ ለማ የመጨረሻ ልጅ ሆነው ይወለዳሉ።

መንግስቱ ለማ በሕፃንነታቸው ውዳሴ ማርያምን እስከ ድን በሚገባ ዜማን በመጠኑ ከሊቀጠብት ገብረአምላክና ከየኔታ ወልደአብ ዘንድ በጢቆ መካነ ሥላሴ ደብር ይማራሉ።

ፋሽስት ጣሊያን አገራችንን በወረረችበት ወቅት ደብሩን አፍርሳ ለራሷ የሚበጃትን "የባሊላ"ን ትምህርት ቤት በምትኩ ታቋቁማለች። በዚህ ሳቢያ ሊቃውንቱና ደቀመዛሙርቱ ሲበታተኑ መንግስቱ ለማም ጣሊያንኛ ለመማር በዚህ ትምህርት ቤት ከጥቁሮች ክፍል ይመደባሉ። የሶስቱን ዓመት የትምህርት ፕሮግራም ያጠናቅቁና "ፖጂላ" ምስክር ወረቀት ይቀበላሉ።

ከዚያም በኋላ የሚቀጥል ከፍተኛ ትምህርት አልነበረምና ከወላጆቻቸው እየተደበቁ ሴኞር ካላሌ ከሚባል ኢጣሊያዊ ቤት በአልጋ አንጣፊነትና ቤት አፅጅነት በአሥራ አምስት ሊሬ ተቀጥረው ይሰራሉ። በአባታቸው አማካይነት ዲቁና ተቀብለው በወር ሃያ ሊሬ እየተከፈላቸው በደወል ደዋይነት የቤተክርስቲያን አገልጋይ እንደሆኑም የካላሌን ሥራ ይተዋሉ።

ፋሽስት ጣሊያን ድል ልትመታም አካባቢ ከአደሬ ጢቆ ሁለት ሰዓት ከሚያስገዘው አቦክር ከሚገኝው የጊዮርጊስ ደብር እየተመላለሱ ከዓይነ ሥውሩ መምህር ከየኔታ ማዕምር የግዕዝ ቅኔን ይማራሉ።

* አቶ አባነህ አሻግራ ፀሐፊ ተውኔትና የቲያትር ባለሙያ ሲሆኑ በአሁኑ ጊዜ በአዲስ አበባ የኒቮርስቲ የተማሪዎች ዲን ሆነው በማገልገል ላይ ይገኛሉ። ይህ ፅሑፍ በመጀመሪያ የታተመው በ"ብሌን" መፅሔት ቅፅ 1 ቁጥር 1 ላይ ሲሆን በዚህ መፅሐፍ ውስጥ የተካተተው በደራሲው ፈቃድ ነው/አርታኢው/

የአባታቸውን ፍላጎት ለማርካት የድብትርናውን መስክ በሰፊው ሊያያዙት ቢሹም ታላቅ ወንድማቸው ገብረክርስቶስ ለማ ከአዲስ አበባ በጻፈው ምክር አዘል ደብዳቤ አነሳሽነት ዘመናዊ ትምህርት ለመቅሰም ጉጉት ያድርገባቸዋል። ይህንን ከሚቃወሙት አባታቸው ዘንድም ፈቃድ እንዲያገኙ አማላጅ ይልካሉ።

ፈቃድ ያገኙና ኬንያ ላይ ያስተምራቸው የነበሩትን የሰደተኛ ልጆች ሰበሰቦ ሐረር ፈረሰ መጋላ ላይ አንደኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ከከፈተው ሚሲዮናዊ ሙሴ አንቶን ጆንስ ዘንድ ይመዘገባሉ። ቀደም ሲል ፊደልን ጠንቅቀው አውቀው ሁለተኛ ክፍል ይገባሉ። በአንድ ዓመት ከመንፈቅ ጊዜ ውስጥ የአራቱን ዓመት ፕሮግራም-ፎርም አራት/ሰደተኛ ት/ቤት/ ጎሳ ቀ/ኃ/ሥ ት/ቤት ይባል ከነበረው ያጠናቅቃሉ።

አለቃ ለማ የቀጨኔ መድሃኒዓለም አለቃ ሆነው ወደ አዲስ አበባ ሲዛወሩም አብረዋቸው መጥተው በከተቤ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት በትጋት ይማራሉ። በእረፍት ጊዜያቸው ግጥም እየጻፉ ለግቢው ሕብረተሰብ በማቅረባቸው በተማሪዎችና በመምህራኞቻቸው ዘንድ ተወዳጅነትና ትደናቂነት ያተርፋሉ።

በ1939 ዓ.ም እንግሊዝ አገር ተዘጋጅቶ ወደ ሀገር የመጣውን የሁለተኛ ደረጃ መልቀቂያ ፈተና ወስደው ያልፋሉ። በ1940 ዓ.ም ሎንደን ይደርሱና "ሬጅንት ስትሪት ፖሊቴክኒክ" ከተባለው የኮሌጅ ማዘጋጃ ተቋም ገብተው አንድ አመት ይማሩና አርኪ ውጤት አግኝተው ወደ "ለንደን እስኩል ጎፍ ኢኮኖሚክስ" ይሻገራሉ። ከደክተር ሪቻርድ ፖንክረስት ጋር የአርባ ዓመት ወዳጅነት ለመመስረትና ማዘያቸው ሊሆኑ የበቁበትን የመጀመሪያ ሰላምታ የተለዋወጡትም እዚህ ትምህርት ቤት ተገናኝተው ነው።

መንግሥቱ ለማ እንዲያጠኑ የተላኩበት የትምህርት ዓይነት ከፍላጎታቸውና ከዝንባሌያቸው ጋር ባለመጣጣሙ ማጥናት ግዴታቸው ከነበረው የትምህርት ዓይነት ወጣ ብለው የሶሲየሎጂ የአንትሮፖሎጂና የሳይኮሎጂ ትምህርት ደርበው ይከታተላሉ።

እንዲያነቡ ከታዘዙት መጽሐፎች ሌላ የፍልስፍና ጽሑፎች እንዲሁም የሶቭየት ሕብረትና የእንግሊዝ ደራሲዎችን ሥነጽሑፎች በግል ያነባሉ፤ ያጠናሉ።

የማርክሲዝም-ሌኒንዝም ንድፈ-ሀሳብ የአመለካከታቸውን አድማስ በማስፋቱ ለሀገራቸው ፖለቲካዊና ማህበራዊ ሕይወት ይዘትና ቅርጽ መሻሻል መታገል ይጀምራሉ። "በሎንደን የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማሕበር"ን በ1941 ዓ.ም ከመሠረቱት ተማሪዎች አንዱ ይሆኑና በማሕበሩ ዋና ፀሐፊነት ተመርጠው ያገለግላሉ። ከ1944 ዓ.ም እስከ 1945 ደግሞ በፕሮጊዲዳንትነት ተመርጠው ይሠራሉ። በእነኝህ ስድስት ዓመታት ውስጥ "ላየን ካብ" በሚል ስያሜ ያዘጋጁት በነበረው የማሕበሩ ልሳን ላይ "ኢትዮፒስ" በሚል የብዕር ስም "ሞኚትና ተላሊት"፣ "ጥቁር እንግዳ" የመሳሰሉትን ተራማጅ የፈጠራ ሥራዎችን ከማቅረባቸው ሌላ የነበራቸውን ዲሞክራሲያዊ አመለካከት ለንደን ለነበሩት ኢትዮጵያውያን በየወቅቱ ያጋራሉ።

በየሳምንቱ ይወጣ በነበረው የሎንደን ጋዜጣ- New Times and Ethiopian News ላይም ብዙ ጽፈዋል። በተለይም ውጭ የነበሩት ኢትዮጵያውያን ማሕበራዊ ግንኙነትና አንድነት እንዲገለብት የመሳፍንት ስሜትና የኋላ ቀሩ የፊውዳል አስተሳሰብ ተገዥ የነበሩ የባላባት ልጆች የኢትዮጵያዊነት ግንዛቤ ከግለሰብ ጥቅም ፈላጊነት ወደ ሕዝባዊ ልዕልና አቅራቢነት ደረጃ ከፍ እንዲል የሚቀሰሙ ትምህርት በሥልጣኔ ጎሳ ለቀረቸው ሀገራቸው ዕድገት የሚውልበት አቅጣጫ እንዲቀየሩ በዚህ የማሕበር ልሳን ይታገላሉ።

በፀደይ ወራት 1944 ዓ.ም "ዘ ቤስት ሲስተም ኦፍ አይዲያስ" በሚል ርዕስ ያወጡት ጽሑፍ ከነበሩበት ዘመን አኳያ ሲታይ በሳል ቁምነገርን ያዘለ ነበር። በመጀመሪያ ለርዕሳቸው ዲያሌክቲካዊ ትንተና ከሰጡ በኋላ "የተልዕኮአችን ምንነት" ወደሚለው ፍሬ ነገር በመመለስ ተማሪዎቹ ባሕር ማዶ ሳሉና ሲመለሱ ዓላማቸውና ተግባራቸው ምን መሆን እንዳለበት ያትታሉ።

"ሁላችንም እዚህ የምንገኘው ለተልዕኮ እንደሆነ እንረዳለን። ወደሀገራችን ስንመለስ ሐዋርያት እንደምንሆንም እናውቃለን። እውነት ለመናገር እኛ ወዲህ የተላክነው ላኪዎቻችን የሚፈልጉትንና የሚጠቅማቸውን አንድ ነገር ይዘንላቸው እንድንመለስ ነው። ለመሆኑ ይህ 'አንድ ነገር' ምንድነው? ቁም ነገርነትስ አለው? የዚህ ጥያቄ መልስ በዚህ ፅሁፍ ውስጥ ለተወሳው ችግር መፍትሄ ሰጭ ይሆናል።

"በእርግጥ ሁላችንም ይህን 'አንድ ነገር' እናውቀዋለን ባዮች ነን። አንዳንዶቻችን ሕክምና፣ አንዳንዶቻችን መሐንዲሶች፣ ነርሶች፣ ጠበቃዎች እና ሌሎችም ባለሙያዎች እንደሚያስፈልጉት ከልብ

በግምት ነው። ይህ ደግሞ ትክክልና እውነት ነው። ግን ይህ ነው የመጨረሻ እውነታው? አይመስለኝም። ካሉ በኋላ በምዕራብ እንዲሁት ሥልጣን ባህል ተሰንገው በአንድ የትምህርት መስክ ብቻ ከተወሰኑ መጠኖች ላይ አቀርቅረው አጠቃላይ ማህበረሰባዊና ፓለቲካዊ ግንዛቤታቸውን የሚያጠቡትን ያወግዛሉ። የአስተሳሰብ እድገታቸው ሠፍቶ የኢትዮጵያ ሕዝብ በኢኮኖሚው በባሕልና በመሳሰሉት የሚበለፀግና ምርጥ የአስተሳሰብ ዘዴ እንዲጎለብትም ያሳስባሉ።

ታዲያ እንዲህ ያለው እምነታቸው 'ኤፕሪል' ህዚም ቤት ለብዙ ወራት ለሕክምና መተኛታቸው በ1943 በአንዲት ኮረዳ ፍቅር መያዛቸው ከሎንዶን አኗኗር ጋር እራሳቸውን ለማሞላት አለመቻላቸውና የፖለቲካ እንቅስቃሴያቸው በአንድነት ተደምረው የኢኮኖሚክስ ትምህርታቸውን በስድስት ዓመት የቆይታ ጊዜያቸው እንዲያጠናቅቁ ጊዜና ጉልበታቸውን ይሰርቅባቸዋል። በ1946 ዓ.ም ወደ ሀገር ሲመለሱ ለዲግሪ ሙብቂያ ከተመደበው ግማሹን ብቻ ነበር ያገባደዱት። ይሁንና በግል ንባብ በተለያዩ የእውቀት ዘርፍ የጠለቀ ግንዛቤ ጨብጠው ተመልሰዋል።

አዲስ አበባ እንደገቡ ብዙ ወራት ያለሥራ ይቆዩና በጽሕፈት ሚኒስቴር ውስጥ ይሰሩ በነበሩ ወንድማቸው ጥረት የካቲት 3ቀን 1947 ዓ.ም በሲቪል አቪዬሽን መሥሪያ ቤት በእስታትስቲክስና በኢኮኖሚክስ ክፍል ሹምነት በ350 ብር ይቀጠራሉ። ስምንት ወር ቆይተው ጥቅምት 23 ቀን 1948 ለሙያ ማሻሻያ ትምህርት ለአጭር ጊዜ ወደ ሞንትሮፖል ይሄዳሉ። ረጅሙ የአውሮፕላን ጉዞ እንዲያሰለቻቸው ያንቷን ፍሆቭን ድርሰት ገዝተው ነበርና እንብብው እንደጨረሱ ሕይወታቸውን ከሥነጽሁፍ ጋር የበለጠ ለማቆራኘት ይወስናሉ።

ለሙያቸው የሚረዳቸውን ዕውቀት ገብይተው ዲፕሎማ ተቀብለው መመለሳቸው የደረጃ ዕድገት የማግኘት ተስፋ በሕልናቸው ቢጭርም ቀድሞ ሎንዶን ሳሉ የነበራቸው ተራማጅነት ጭምጭምታ መሰማት፣ በሀገር ውስጥም ከቢሮክራሲው ጋር መተናኘት፣ እንዲሁም የሳቸው በየጊዜው ሥነስርዓቱን መተቸት በአለቆቻቸው ዘንድ ተደጋፊነትን ያሳግባቸዋል። ቅሬታ ያደረገባቸው መንግሥቱ ለማም ጥር 8 ቀን 1948 "... እስፔሺያሊዝም 'እና' ፕሮፌሽናሊዝም' ለማነቃነቅና ለማበረታታት የተለመደውን፣ ባይለመድም ተገቢ የሆነውን የደሞዝ ጭማሪ ይደረግልን ዘንድ በማክበር አመለካታለሁ" ሲሉ ለሲቪል

አቪዬሽን መሥሪያ ቤት ዋና ዴሬክተር አግባብነት ያለው ማመልከቻ ይፅፋሉ።

ምንም እንኳን ዲፕሎም ይዘው ለመመለሳቸው በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የግል ማህደራቸው ውስጥ የተረጋገጠ ቢሆንም ዋና ዴሬክተሩ "ዲፕሎማ ይላል እንጂ ዲፕሎማውን አላየነውም" የሚል ፅሁፍ ማመልከቻቸው ላይ በማስፈር ጥያቄያቸውን በነቀፌታ ይመልሱታል።

የኋላ-ኋላ ከኋላ ቀሩ የአስተዳደር ሥርዓት ቀደም ማለታቸውን በወዳጆቻቸው ምክርና በሀገር ውስጥ ቆይታቸው ልምድ እያደር ይገነዘቡና ለብቻቸው ተፍጨርጭረው ለውጥ ለማምጣት አለመቻላቸውን በመረዳት ጥላቻቸውንና ነቀፌታቸውን በውስጣቸው በማመቅ ከባለስልጣናቹ ጋር የነበራቸውን ቅራኔ የሻሩት በማስመሰል መግባባት ይጀምራሉ። ወዲያው ስልታቸው ይዘላቸው ዋና ዴሬክተሩ ለሲቪል አቪዬሽን 20ኛው ዓለም አቀፍ ሰብሰባ ካራካስ-ቪንዚዌላ ሲሄዱ መንግሥቱ ለማ ተጠባባቂ ዴሬክተር ሆነው እንዲሰሩ ሰኔ 15 ቀን 1948 ዓ.ም በንጉሠ ፈቃድ ይሾማሉ።

ዋና ዴሬክተሩ እንደተመለሱም ወደሥራና መገናኛ ሚኒስቴር ተዛውረው ከጥቅምት 11/1950 ዓ.ም ጀምሮ የጥናትና የእስታትስቲክስ ኃላፊ ሆነው ብር 450 እያገኙ እንዲሰሩ ይሾማሉ።

አራት ወራት እንደቆዩም ወንድማቸው መዓዛ ለማ ለአባታቸው ወዳጅ ለራስ እምሩ ኃይለ ስላሴ ነግረውላቸው ከየካቲት 20/1950 ጀምሮ በሕንድ የኢትዮጵያ ኤምባሲ አንደኛ ፀሐፊ ሆነው ይመደባሉ።

የአምስት ዓመት የኒውዴልሂ ቆይታቸው በቀሪው የሕይወት ዘመናቸው ዓቢይ ትኩረት ለሰጡት የስነ ጽሑፍ ሥራ አመቺ ሁኔታን ይፈጥሩላቸዋል። የስራቸው ጠባይ ያን ያህል ጊዜ የሚሻማባቸው አልነበረም። መጻሕፍትንም እንደልብ የሚያገኙበት አካባቢ ስለ ነበር የተውኔትና የግጥም አጻጻፍ ብልጎት የደራሲያንና የሃያሲያንን የሕይወት ታሪክ የሚገልፁትን እንዲሁም በርካታ የሥነ ጽሑፍ መጻሕፍትን በጥልቀት ያነባሉ። በዚህም ወቅት ነው ቀድሞ በአገር ውስጥ ሚዜ ሆነው በነበረበት አንድ ወቅት በተጫዋችነታቸው ለሠርገኛው መዝናኛ እንዲያዘጋጁ በንደኞቻቸው ተወስኖባቸው ጫር-ጫር ያደረጉትን ቀልድ "ጠልፎ በኪሴ" ተውኔት የጨረሱት። ይህ ተውኔት የመንግሥቱ ለማ የመጀመሪያ ሸጋ ተውኔት ብቻ ሳይሆን ለመጀመሪያ ጊዜ ከሞላ ጎደል ኮሚዲ ባሕርዩን አሟልቶ ብቅ ያለበት

አዲስ የሰነጽሑፍ ዕድገት ክስተት ነው። የግጥም ጉባኤና ያባቶች ጨዋታን ጽፈው ያጠናቀቁትም በዚህን ወቅት ነበር።

መንግስቱ ለግ በ1955 ዓ.ም ወደ ሀገር ይመለሱና በውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር የጥናትና ምርምር ክፍል ጓላፊ ሆነው ይመደባሉ።

ከዚህ መሥሪያ ቤት ወደ ቤት የሚመለሱበት ጉዳና ከትምህርት ቤት ወደ ቤት ከምትመለሱው ሸጋ ኮረጻ ከየሺ ወ/ቂርቆስ ጋር ያስተያየቸዋል በዓይን ፍቅር ያስተሳሰራቸዋል። ከአንገት ሰላምታ ወደ መተዋወቅ መጨዋውት ወደ መግባባት ይደርሳሉ። የየሺም ልብ ለመንግሥቱ መልክ ቀናነትና ጨዋታ አዋቂነት ይበገርና በወቅቱ እንደተለመደው ደል ሳይል መለስተኛ ድግሥ ተደግሶ ሐምሌ 20 ቀን 1955 ዓ.ም በማዘጋጃ ቤት ውል ይጋባሉ። የውብ ድንበርና አለማየሁንም ይወልዳሉ።

ሐምሌ 17 ቀን 1962 ከውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር ተዛውረው እስከ አብዮቱ ፍንዳታ ድረስ የብሔራዊ መርሐ - ልሳን ዋና ፀሐፊ ሆነው ይሠራሉ።

በ1967 በባሕልና ወጣቶች ጉዳይ ሚኒስቴር ተዛውረው የብሔራዊ ቋንቋ አካዳሚ ዋና ፀሐፊ ሆነው ይሾማሉ። ከዚህ መሥሪያ ቤት ለብሔራዊ መማክርት ሸንጎ ተመርጠው እንደ ዓመት ከስምንት ወር ያገለግሉና ሰኔ 1968 ወደመጡበት ሚኒስቴር ይመለሳሉ። ጡረታ እስከወጡበት እስከ 1971 ዓ.ም ማክተሚያ ድረስ ስምንት መቶ አስራ አምስት ብር ደሞዝ እየተከፈላቸው በሥነጥበብ መምሪያ ውስጥ በተዋቀረው የሰነጽሑፍ ክፍል በኤክስፐርትነት ያገለግላሉ።

ቀድሞ እንደ ትርፍ ጊዜ ያከናውኑት የነበረውን የሥነ ፅሁፍ ጉዳይ አንደኛውን ሊያያዛቸው ጉልበታቸውና አእምሮቸው አለመድከሙን የጠቆመው የሥነ ጥበብ ፍቅርና የኑሮ ክብደት ጡረተኛውን በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ እንዲቀጠሩ ያስመለከታቸዋል። ዩኒቨርሲቲውም በሰነጽሑፍ ረገድ ያበረከቱት አስተዋጽኦና ያላቸውን ልምድ እንዲሁም የተካኑትን ባሕላዊና ዘመናዊ እውቀት ገምግሞ ለቋንቋዎች ጥናት ተቋም ጠቃሚ መሆኑን በመገንዘብ በወር ስምንት መቶ ሃምሳ ብር እያገኙ እንዲያስተምሩ በልዩ የሌክቸረርነት ማዕረግ ግንቦት 22 ቀን 1971 ዓ.ም በኮንትራት ይቀጥራቸዋል።

በልምድ ካካበቱትና ከሰበሰቧቸው ከሁለት ሺህ የማያንሱ መፅሐፍት ጥልቅ ግንዛቤ ትምህርት ቤት ገብተው ያልተማሩትን

የትምህርት ዓይነት በአጥጋቢ ሁኔታ በማስተማር ተስፋ የሚጣልባቸውን በርካታ ወጣት ፀሐፊ- ተውኔቶችን ለማስገኘት በቅተዋል።

የተውኔት አጻጻፍ ዘዴ በሚያስተምሩበት ወቅት ዘመናዊውን የማስተማር ስልት ከባህላዊ የማስተማር ስልት ጋር ያዳቅላሉ። የአጻጻፍ ቴክኒክን እጅግ በርካታ ከሆነ ያጥንትና ዘመናዊ የአውሮፓ ፀሐፊ- ተውኔቶች ገጠመኝ አንፃር ያስረዳሉ። በአንድ የቴክኒክ ነጥብ የሚነሳው ገለፃ በሀገራችን ከተፃፉት ተውኔቶች ጋር እየታከከ ፖለቲካዊና ማህበራዊ እሴቶቻቸው እየተጠቀሰ ከፀሐፊ ተውኔቶች እምነትና ምንነት አኳያ ሰፍቶ ይተቻል። በዚህም ወቅት የሐሚትነት ቅርፅ ላልቶ አካዳሚያዊ የሽሙጥ ባሕርይው ጎልቶ ለተማሪዎቻቸው ይደርሳል። ለማስተማርያነት የሚሰጡ አብዛኛዎች የግል ገጠመኝ ምሳሌዎች በይዘት ከዓመት ዓመት ተመሳሳይነት ቢኖራቸውም ዓመት ሲሻገሩ በቃላት ይበልጥ አሸብርቀው የበለጠ ዳብረው ለአዳዲሶቹ ተማሪዎች ይተላለፋሉ። ይህም ተማሪው ሳይሰለቸው በፈገግታ ትምህርታቸውን እንዲከታተል ሲያደርግ በሌላው ጎኑ ደግሞ በርካት ብሎ ሊጨበጥ ይገባ የነበረው ቲዮሪ ብዛት የቁጥብነት ሂደት ይሰጠዋል። ከዚህም የጊዜ እጥረት የተነሳ ከእሳቸው ወደ ተማሪዎቻቸው ከሚፈሰው የእውቀት ባሕር ሌላ ክፍለ ጊዜው ለውይይትና ለክርክር አይታደልም። ይልቁንም ከየታ ማዕምር የተዋሱት የማስተማር ዘዴ ለትምህርቱ አይነተኛ የማስተማር ዘዴ ሆኖ ተገኝቷል። የቆሎ ተማሪው ለብቻው ቅኔ ዘርፎ ሊቁ ጋ እያሰማ እንደሚያተካክለው ተማሪዎችም በየግል ስለተውኔቶቻቸው አሰበው ወይ በጽሑፍ ሞክረው መጥተው ለመንግሥቱ ለግ ያቀርባሉ። እሳቸውም በምክንያት እየተቹ እንዲስተካከል ይመክራሉ።

መንግስቱ ለግ ከውጭ ጽሑፊያን ተውኔት በርናርድሾውን፣ ኢብሰንንና እስትሪንድበርግን ያደንቃሉ። በሀገራችን ግን አድናቆታቸውን ሊሰብ የቻለ ብዙም ጸሐፊ ተውኔት እንደሌለ ከወትሮ ንግግራቸው መገመት ይቻላል።

ታዲያ አብዛኛዎቹ ተማሪዎቻቸው በብዙ ነገር ይወዷቸዋል። ያከብሯቸዋል። ቀልዳቸው፣ ተረባቸው፣ ፈገግታቸው፣ ሰዓት አካባቢያቸው፣ ጥልቅ የትያትር ጥበብ ግንዛቤአቸው፣ ምክራቸውና ለግዕዝ ቅርስ ተቆርቋሪነታቸው ያስደስታቸዋል።

ደብዛዛ ቀለም ስላላት ውድ ያልሆነች የዘወትር ልብሳቸው፣ ጉስቋላዋ ካኪ ባርኔጣቸው፣ የደረት ሰዓታቸው፣ 'ኤዲፐስ' ብለው በአይነሰውና የግሪክ አፈታሪክ ንጉስ ስለሰየሟት አይን-አልባ መኪናቸው

ስለድሮ ገጠመኝ ትዝታቸው በፍቅር እያነሱ ተማሪዎቻቸውን ያዝናናሉ መንግሥቱ ለማን የኢትዮጵያ ሥነጽሑፍ ታሪክ የሚያነሳቸው በሁለተኛው ማለትም በግጥም በተውኔትና በአካዴሚያዊ መጣጥፍ ጸሐፊነታቸው ነው።

ግጥሞቻቸው በትውልድ መሀከል ባለው ግጭት፣ በፍቅር በሥልጣን በሀገር ፍቅር በህጻንነት በእኩልነት በቀለም ልዩነትና በመሳሰሉት ጭብጦች ላይ ያተኩራሉ። በህጻንነታቸው ዝናሽ ትባል ከነበረችቷ ዘመናቸው ጋር ሲጫወቱ ባደረገቸው አፍላጠናዊ ፍቅር ሳቢያ ዘመናዊ የፍቅር ግጥሞችን መጻፍ እንደጀመሩ ይታወቃል። "የግጥም ጉባኤ" የተሰኘውን መጽሐፋቸውን በ1950 ዓ.ም፣ የቀድሞ አባቶቻችንን ትውፊት ሰብስበው የግጥም ቅርፅ በማስያዝ "የአባቶች ጨዋታን" በ1953 ዓ.ም እንዲሁም "ባሻ አሸብር በአሜሪካን" በ1967 ዓ.ም አሳትመዋል።

መንግስቱ ለማ በይበልጥ ስማቸው ጎልቶ የሚታየው ከተውኔት ሥራዎቻቸው እንጻር ነው። ለረጅም ጊዜ በ4ኛው ክፍለ ዘመን በአውሮፓ ሃሳባዊና ግብረገባዊ ኋላቀር ገጠመኝ ተወስኖ የነበረውን ያገራችንን ትያትር እውነታንና ምሉዕነትን በማስጨበጥ ተውኔት በተለይም ኮሚዲ ዘመናዊ መልኩን እንዲጎናፀፍ ያደረጉ የመጀመሪያው ኢትዮጵያዊ ናቸው።

በቅደመ አብዮት በጻፏቸው ረጃጅም ኮሚዲዎች "ጠልፎ በኪሴ"ና (1961 የታተመ) "ያላቻ ጋብቻ" (1956 የታተመ) ጋብቻን አስመልክተው በአሮጌውና በአዲሱ ትውልድ መሃከል ያለውን ግጭት በመመርኮዝ ፊውዳላዊውን ፖለቲካዊና ማሕበረሰባዊ ድክመቶችን እያነሱ ያሸጧቸዋል፤ ያስታዝባሉ። በዚህም ምክንያት በቅድመ አብዮት "ያላቻ ጋብቻ" በአሁኑ የባህል ማዕከል አዳራሽ በታየበት ወቅት ንጉሡ በመናደድ አዳራሹን ጥለው ከመኳንንቶቻቸው ሄደዋል።

ተውኔቶቻቸውን ሲፅፉም ከሚያውቁት እውነተኛ ታሪክ ከሚያውቋቸው ሰዎችና ከራሳቸው ገጠመኝ ተነስተው ሲሆን ያለፈውን ከወቅታዊውና ከመጨው፣ አሮጌውን ከአዲሱ እያሰናሰሉ የጥንቱ ትውፊት በጎ በጎው ዘር ለመጨው ጥሩ ምርት የሚሆንበትንም በመጠቀም ነበር።

በድንረ አብዮትም ከቅድመ አብዮቱ በላቀ ሁኔታ እያዝናኑና ፖለቲካዊና ማሕበረሰባዊ እሴቶችን የሚመለከቱ አንድ ባለ አንድ ገቢር

ገውኔት ሶስት ወጥ ረጃጅም ተውኔቶችንና አዛማጅ ትርጓሜዎችን ጽፏል።

በመጀመሪያ በሀገር ፍቅር ቲያትር በ1967 ዓ.ም፣ ለጥቆም በማዘጋጃ የባሕል አዳራሽ ትያትር በ1968 ዓ.ም የተመደረከው "ባለ ካባና ባለ ዳባ" ተውኔታቸው ድራማዊ የታሪክ ዘመኑን ከ1931 እስከ 1966 ዓ.ም በማካተት ቀድሞ ወደ እንግሊዝ አገር ለትምህርት ተልከው ሳለ አፍላ የትግል ስሜት አድርገዋቸው ወደ አገር ቤት ሲመለሱ ግን ግማሹ ላደረበት ዕምነት ፀንቶ በዚያ ሳቢያ በኋላ ቀር ሥርዓቱ ሲከረከም ከፊሉ ደግሞ የዕምነት ፅናቱንና ለብዙሃኑ የነበረውን መቆርቆር ለፊውዳላዊ ድሎት ሲሸጥ በሁለቱ ምድብ ባሉት ምሁራን መሃከል ባለው ግጭት ላይ አተኩሮ የተጻፈና የኢትዮጵያ ምሁራንን ለሶሻሊዝም ድል ሊያነሳሳ የሞከረ ነው።

መንግሥቱ ለማ ካነበቡዋቸው በርካታ የውጭ አገር ተውኔቶች ውስጥ የጄ.ቤ. ፕሪሰሊን "ዘ.አ.ኒስፔክቴር" አዛምደው በመተርጎም በ1969 ዓ.ም በብሔራዊ ትያትር ከዚያም በ1972 በራስ ቲያትር አቅርበዋል።

ይህ "ጠያቂ" ተሰኝቶ የተተረጎመው ተውኔት አብዮቱ በፈነዳበት ወቅት ከነበረው ተጨባጭ ሁኔታ አንጻር ገፀ ባሕርያቱን ሲስል በሁለት የኢንዱስትሪ ባለቤቶች መካከል ያለውን መደባዊ ግንኙነት በጋብቻ ቀለበት አስተሳሰብ የቡርጎዥዎችን የባህል ዝቅጠት በአባላቱ ሴሰኛነት ቀናተኛነት ራስ ወዳድነትና ልል አፍቃሪነት የሚያሳይ ነው። የገዥው መደብ ተድላን ከብዙሃኑ ሲያላዊ ኑሮ የሚያነጻጽር የሕዝብ ጠላት የመጨረሻ እጣው በሕዝብ ኃይል መከሰሙን የሚያመለክት ፀረ ኢምፔሪያሊዝም ፀረ ፊውዳልና ፀረ ቢሮክራሲያዊ ካፒታሊስት አቋም ያለው ተውኔት ነው።

ቀደም ሲል ለረጅም ልቦለድነት አልመው ኃላ ተውኔት ያደረጉት ፀረ ኮሎኒያሊስት በ1974 በብሔራዊ ትያትር በ1977 በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ትያትር ለሕዝብ ቀረበ። ይህ ተውኔት በአራት ምዕራፎችና በስምንት ትዕይንቶች በመከፋፈል ኤፒክ ትያትር ቀመስ ሆኖ የተጻፈ የመጀመሪያው ድንቃይ ተውኔታቸው ነው። መንግሥቱ ለማ በዚህ ተውኔታቸው ከ1928 እስከ 1929 ዓ.ም የተንፀባረቀውን የጣሊያን ፋሽስታዊ አገዛዝ የኢትዮጵያን ጀግኖች ሕቡዕ የነጻነት ትግል ስልትና ጦርነት ያስከተለውን ማሕበራዊና ኢኮኖሚያዊ ውድቀት ይጠል።

በ1978 በብሔራዊ ትያትር መድረክ የቀረበው/ የተውኔት ሥራቸው ማክተሚያ ፀሁፍ/ "ሹሚያ" በቅድመ አብዮት ቢሮክራሲያዊ ካርታሊዝም ገጠመኝ ጭብጥ ላይ ተመርኩዞ ወጣትና ሽማግሌ በሆኑ ሁለት ከፍተኛ የመንግሥት ባለስልጣናት ገፀ ባህርያት አማካይነት በወቅቱ ሠፍኖ የነበረውን የሥልጣን ሽሚያ የግላዊ ጥቅም ሩጫና ዘማዊነት እያጋለጠ በሀገር ብልፅግና ስም የሀገር ጥቅምን የሚሸጡትን ቢሮክራቶች ያወግዛል።

ቀደም ሲል የአንቶን ቸኾቭን "ዘ ቢር" /ዳንዴው ጨቡዴ/ የተውራክ አል ሃኪምን "ለስት ቱኪል" /ግደል ግደል አለኝ/ ባለ አንድ ገቢር ተውኔቶች ወደ አማርኛ አዛምደው እንደተረጎሙ ሁሉ በድኅረ አብዮትም ባለአንድ ገቢር የሆነ "የዓለሙ ንጉሥ" የተሰኘ ተውኔት ጽፏል።

"የዓለሙ ንጉሥ" በገድለ ፊቅጦር ተረት ላይ ተመስርቶ በመሆንና ባለመሆን፣ በእውነትና በምኞት ቅራኔ ተውጦ በሚገኝ አንድ ገፀ ባሕርይ አማካይነት በሣቅ የሚያንከተክት ቧልታይ ተውኔት ነው።

በተለያዩ የመንግስቱ ለማ ተውኔቶች ውስጥ ዐበይት ገፀ ባህርያት በባህርይ ሠንሰለት ተቆራኝተው የሚገኙ ናቸው። የ"ጠልፎ በኪሴው" በዛብህ፣ የ"ያላቻ ጋብቻው" ባህሩ፣ የ"ጠያቂው" ይግለጡ የ"ፀረ ኮሎኒያሊስቱ" ካሣና የ"ባለ ካባና ባለ ዳባው" ገዝሙ የተለያዩ ስም ይሰጣቸው እንጂ በጋራ የሚጋሯቸው የአንድነት ባህርይ አላቸው። በሌላ ወገን ደግሞ ባንቲደሩ፣ ተጫኔ፣ አለቃ አይተንፍሱና ንጋቱም እንዲሁ።

ለእኝህ እውቅ ፀሐፊ ተውኔት ሥራዎች መሳካት ዋና ዋናዎቹ መንሳኤዎች ስለሚያውቁት ጊዜ ሁኔታና አካባቢ በአብዛኛው ስለሰራቸው ገጠመኝ መተላለፍ ይገባዋል ብለው በጥብቅ ስለሚያምኑበት መልዕክት በመጻፋቸውና ተውኔቶቻቸውን ሳይሰለጩና ሳይታክቱ ደግመው ደጋግመው እያስተካከሉ ስለሚያሻሽሉ መሆኑን እንረዳለን። ተውኔት ሲደርሱ አንዳንድ መስመር እየዘለሉ በጥቁር ቀለም ከጻፉ በኋላ በአረንጓዴና በቀይ ቀለም ተራ በተራ ያሻሽሉታል። እንደገናም በተዘለሉት ክፍት መስመሮች ላይ የተስተካከሉትን አስፍረው በአምስተኛው ደረጃ ለትየባ ይገልብጣሉ። ለሄራ አወቃቀር፣ ለቃለ ተውኔት አደራደር፣ ለገፀ ባህርይ አሣሣል ከፍተኛ ጥንቃቄ መውሰዳቸው የሀገራችን ፀሐፍት ተውኔት ቁንጮ ያሰኛቸዋል።

ምንም እንኳን በተውኔት አጻጻፍ ዕውቀት እጅጉን የበላሉ ቢሆኑም ሥራዎቻቸው አልፎ አልፎ የሀያሲያንን የትችት አትኩርት መሣባቸው አልቀረም።

ታዲያ በአንድ ተውኔታቸው ሀተታ ውስጥ "የደረሲ ክሪትክ ህሊናው ብቻ ነው። እሱን ካጠገበ ከውጭ ካካባቢው የሚመነጨውን ምስጋና ወይም ነቀፋ በፈላስፋ ትዕግሥት ያሳልፈዋል።" እንዳሉት ሂሳን በዝምታ የሚቀበሉ አልነበሩም። በብዕር ስም አፅፋ ምላሽ ይሰጡ ነበር እንጂ።

በግምገማና በምድረካም ወቅት ተውኔቶቻቸው ላይ መስተካከል መቀነስ ወይንም መታክል አለበት ተብሎ የሚሰነዘሩ ሀሳቦች ከፍተኛ ቅሬታ ያሳድርባቸው ነበር። ይናገሩ እንደነበሩት ተውኔታቸውን "እንዲህ አድርግ እንዲህ አስተካክል" መባል አርግዘው አምጠው የወለዱትን ልጅ አካል አስተካክል ቀንስ ወይም አክልበት አንደተባሉ ያህል ይቆጥሩታል። ስለዚህም ተከራክረው ለማሳመን ከመጣር ወደ ኋላ አይሉም።

መንግሥቱ ለማ ከሰሩበት የስነጽሁፍ መስክ በሀገርና በዓለም አቀፍ ደረጃ ተወዳድረው አሸናፊ የሆኑት በተውኔት ጽሑፎቻቸው ነው። በ1961 ዓ.ም በ"ያላቻ ጋብቻ" የቀ/ጋ/ሥ ሽልማት ድርጅትን ተሸለሙ። በ1962 ዓ.ም ወደ እንግሊዝኛ በተረጎሙት "ጠልፎ በኪሴ" የካሊፎርኒያ ዩኒቨርሲቲ የአፍሪካ ስነ ፅሑፍ ተሸላሚ ሆነዋል።

ከፈጠራ ሥራ በአይነቱ የለየው ሌላ ሥራቸው የመጽሐፈ ትዝታ ዘ አለቃ ለማ ወልደታሪክ ነው። ለአባታቸው ቃለ መጠይቅ በማድረግ አርባ አምስት ሰዓት በሚሄድ መዝገብ ድምፅ ከረፀዋቸው በኋላ ቃላት ሳያክሉበት የቃል አጣጣላቸውንና ያነገገር ለዛቸውን ጠብቀውላቸው የዘጠና አምስት ዓመት የሕይወት ታሪካቸውን እያብራሩ ስርዓት አስይዘው በ1959 ዓ.ም አሳትመውላቸዋል። ግለ ሕይወት ታሪክ ስፋት ካለው የማሕበረሰቡ ታሪክ ጋር እንደሚቆራኝ ጣዕም ባለው ሁኔታ ያመለከቱበት ላለፈውና ለአዲሱ ትውልድ ድልድይ የሆኑበት እንዲሁም ከዚህ ቀደም በሀገራችን በታተሙት መጻሕፍት ውስጥ ያልተከሰቱትን በፎቶግራፍ፣ በካርታ፣ በማውጫ የመደገፍ ሁኔታ ጀምረውበት የዘመናዊ መጽሐፍ ቅርጽ የሰጡበት ታላቅ መዘክራዊ ሥራቸው ነው።

ከዚህ በተጨማሪ መንግሥቱ ለማ በርካታ የጥናትና ምርምር ፅሁፎችን ለውጭና ለሃገር ውስጥ መጽሔቶችና ጋዜጦች ለሰብሰባዎች አቅርቦዋል።

በተለይም "ሰነፅሁፍ በሽግግር ዘመን" በሚል ርዕስ በ1974 ዓ.ም ለሀገር አቀፍ የሰነፅሁፍ ስሚናር በማዘጋጀት የባሕል አዳራሽ ያቀረቡት ጽሑፍ ለሀገራችን ሰነፅሁፍ እድገት ማለፊያ ሀሣብ የያዘ ነው። መንግሥቱ ለማ የነበራቸውን የግርክሲዝም ሌኒኒዝም ግንዛቤ ከአገሪቷ የሥነ ጥበብ ዕድገት አንጻር በማስመልከት ለአብዮታዊት ኢትዮጵያ ሰነጽሁፍ መበልፀግ ወሳኝነት ካላቸው ነጥቦች አንዱ የደራሲያኑ የሶሻሊስት ሰነጽሁፍ ፅንሰ-ሃሳብን ጠንቅቆ መረዳት እንደመሆኑ አበክረው ያስረዳሉ። ከውዥንብር ጋር ጠቃሚነት ያለው የድርሰት ወጤት ለማበርከት የሚቻለው ከዚህ አኳያ ነው ይላሉ። የሀገራችን ሰነጽሁፍ መደብ በታዳጊ አገሮች ጎራ እንጻር መታየት እንዳለበትና ለሽግግር ዘመን ኪነጥበባዊ ተራማጅነቱና አብዮታዊነቱ እየገለበተ ፍጥነቱ ሳይቀንሰው ቀስ በቀስ ወደ ሶሻሊስት እውነታነት ማደግ እንዳለበት ይመክራል። የሀገራችን የሰነጽሁፍ አቅጣጫ ሊቀየስ የሚገባውም የቀድሞ የሰነጽሁፍ ትውፊትን ከግምት አስገብቶ ከሶሻሊስት አገሮች በጎ ልምድ ጋር በመጣጣም መሆን እንዳለበት ያስገነዝባሉ። የድርሰት እርምጃችን ሊፋጠን የሚችለውም ከዚህ በፊት ባላተኮርንባቸው ብሔረሰቦች አፋኦዊ ሰነጽሁፍ ላይ ልዩ ጥናት እያደረግን ጠቃሚነታቸውን ሰንገዝብላቸው እንደሆነ ያሳስባሉ።

እኚህ ዕውቅ የሰነጽሁፍ ሰው በሠሩዎቸው ስራዎች በአገር ውስጥ ብቻ ሳይሆን በውጭ አገር ምሁራን ዘንድም ትልቅ ግምት አሳድረዋል። ገና በሕይወት እያሉ ስለሀይወት ታሪካቸውና ስለሥራቸው በርካታ እውቅ የሰነጽሁፍ ሰዎች ጽፈዋል። ከእነዚህም ውስጥ እነ አልበርት ጄራርድ፣ ተማስ ኬን፣ ኤል-ራይትስ፣ ኢ-ኡሌን ዶርፍ፣ ኤል-ሪክ፣ ኒኮ ሞልቨር፣ ኤስ ኒኮልስ፣ ኤብርቲኒካና ጄ. ሚንቴል፣ ሪቻርድ ፓንክሪስት የመሳሰሉት ይገኙበታል። ከኢትዮጵያውያን እነ አያልህ ሙላት፣ ደበበ ሰይፋ፣ ተስፋዬ ገሠሠ፣ አሰፋ አረጋሽኝ፣ አካሉ ጌታነህ፣ ሰለሞን ለማ፣ መስፍን እንድርያስና ወንድወሰን በየ አውስተዋቸዋል።

መንግስቱ ለማ በነበራቸው ዲሞክራሲያዊ አመለካከትና የሰነጽሁፍ ሰውነታቸው ተደናቂነትን እያተረፉ ፖለቲካዊና ሰነጽሁፍ ቀመስ በሆኑ ድርጅቶች በአብዛኛው በዋና ፀሐፊነት ሌላም በምልክትና ዋና ፕሬዚዳንት እየተመረጡ ጉልበትና ዕውቀታቸውን ሳይቆጥቡ ሰርተዋል።

ቀድሞ ሎንደን "በሎንደን የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማህበር" ፀሐፊና ፕሬዚዳንት ሆነው ተመርጠዋል። ከሕንድ እንደተመለሱም "የኢትዮጵያ ድርሰት ማህበር" ፀሐፊ በመሆን ንቡረዕድ ኤርሚያስ ከበደን ተክተው በተመረጡበት ጊዜም በሀገራችን ደራሲያን የፈጠራ ሥራ ላይ ይደርስ የነበረውን ፖለቲካዊና ቁሳዊ ችግር ለማስወገድ ታግለዋል። ሥነ-ፅሁፋችን አይነታዊ ጥራት እንዲኖረው ከመጣር አኳያም የተውኔት አጻጻፍን ጥበብ የሚያስተምር "የትያትር ድርሰት ያጻጻፍ ብልሃት" የተሰኘ በኢትዮጵያ የመጀመሪያ የተውኔት አጻጻፍ ቴክኒክ መጽሐፍ አዘጋጅተው በ1964 ዓ.ም በማኅበሩ እርዳታ አሳትመዋል። በድኅረ አብዮት ከ1969 ዓ.ም እስከ 1976 ዓ.ም ድረስ በ"ኢትዮጵያ ደራሲያን አንድነት ማህበር" ተመርጠው የሙያ ማዳበሪያ ተጠሪ ሆነው ሠርተዋል። ባሁኑም "የኢትዮጵያ ደራሲያን ማህበር" የማህበሩ የምክር ቤት አባል በመሆን አገልግለዋል።

በቅድመ አብዮት የብሔራዊ የአማርኛ ቋንቋ መርሃ ልሣን ዋና ፀሐፊ ኋላም ምክትል ሊቀመንበር በመሆን የአካዳሚውን ዓላማ ከግብ ለማድረስ በግምባር ቀደምነት ተሰልፈዋል። የአካዳሚው የሰነፅሁፍ ኮሚቴ ሰብሳቢ በነበሩበት ወቅትም "የግዕዝ ቅኔያት የሥነ ጥበብ ቅርስ" የተሰኘውን መጽሐፍ አካዳሚው ለማሳተም ባቀደበት ጊዜ መጽሐፉ የመጨረሻ ቅርጹን እንዲያገኝ ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርገዋል።

ከዚህ በተረፈ መንግሥቱ ለማ በአገር አቀፍ ደረጃ በተቋቋሙት የሥነ ጽሑፍ ግምገማ ኮሚቴዎች ውስጥ በመሳተፍ ከመንግስትና ከፓርቲ በየጊዜው የምስጋናና የተሳትፎ የምስክር ወረቀቶችን ተቀብለዋል።

ሆኖም ቀደም ሲል ያነበቡዎቸው እንደነበርናርድ ሾውና እንደነበትሪንድበርግ ያሉ ደራሲዎች የሕይወት ታሪክና የአንዳንዱ "ፍጹ ማውያን" ደራሲዎች ዲሲፕሊን በራሳቸው ላይ ተፅዕኖ በማሳደሩ በሥነ-ፅሁፍ ሥራና የንባብ ፍቅር ተጠምደው ለሌላው ማህበረሰባዊ ግንኙነት የሚሰጡት ግምትና ጊዜ እጅጉን ዝቅተኛ ነበር። እድር፣ እቁብ፣ የቤተሰብ ማህበር በመሳሰሉት ውስጥ አይላተፉም። ከቤተሰባቸው ጋር የነበራቸው መቀራረብም እንዲሁ የላላ ነበር። ከመደበኛ ሥራ ውጭ የነበራቸውን ትርፍ ጊዜ ለማንበቢያና ለመጻፊያ ባጠራጠሩ በረንዳቸው ውስጥ በመወሰናቸው የምግብና የቡና ሰዓትና ስርዐት አያንድሉም። ቤተሰባዊ ፍቅር ከሚናፍቃቸው ባለቤታቸው ጋር ተቃቅረዋል። ይህም ሁኔታ አለመግባባት ፈጥሮ የጋብቻ ዕድሜ

እንዳይረዝም በማድረግ እስከሕይወት ፍፃሜያቸው ድረስ በብቸኝነት እንዲኖሩ አስገድዷቸዋል። እስከ ዛሬ ድረስ ግን የጋብቻቸው የሰማንያ ውል ሳይፈረስ ይገኛል።

ከዚያ በኋላ የብቸኝነት ሕይወትን አጠንክረው አልፎ አልፎ በቤት ስራተኛ ከመረዳት በስተቀር አብዛኛውን ጊዜ የሚያስፈልጋቸውን ነገር ለሰራተኛቸው የሚያቀርቡት ራሳቸው ነበሩ። በአንድ ወቅት ሻይ ጥደው ሸለብ ስላደረጋቸው ቡታጋዙ ቤታቸውን አቀጣጥሎት እንደነበር ይታወሳል። ይጠሉትና ይተቸት የነበረው የሎንዶን የብቸኝነትና ግላዊ አኗኗር ልማድ ሳያውቁት ጨብጧቸው ቆይቷል።

ማንም ሰው እንደገዳም ከሚያዩዋት ቤታቸው ያለቀጠሮ ሄዶ እንዲያገኛቸው ከቶም ፈቃደኛ አልነበሩም። እበራቸው ላይ ያንጠለጠሏት ትንሽ የማስታወሻ ሳጥን መልዕክት ታቀብላቸዋለች። ስልክም ሲደወልላቸው የደዋዩን ማንነት በዘዴ ካጣሩ በኋላ የሚፈቅዱት ሰው ከሆነ ያነጋግራሉ።

ከዚህም ሌላ ዲሞክራሲያዊ አመለካከታቸው በራስ የመተማመን ልዕልናቸው፣ ፍፁማዊነታቸው መስሪያ ቤቶች ሆነ በሌላ ሥፍራ ከሚገናኝቸው ሰዎች ብዙውን ጊዜ ያቃቅራቸው ነበር። ስለሆነም ተቀጥረው በሰሩባቸው መስሪያ ቤቶች በአንዱም አለመደስታቸውንና እንደታሹባቸው መድረኮች መቁጠራቸውን ይገልፁ ነበር።

መንግሥቱ ለማዘወትር የውስጥ ጭንቀታቸውን በላይ ፈገግታ ስለሚያሸንፉት ያያቸው ሁሉ የፈካ ፊት ነው የሚመለከተው። ንዴትና ብስጭታቸው በጉልህ የሚወጣበት ጊዜ በቁጥር እጅግ አነስተኛ ነው። በዚህን ወቅት ተቃራኒያቸውን አንድም እንደ ሳማ በሚለበልብ ደብዳቤ፣ አንድም ከአጥንት በሚዘልቅ ሽሙጥና አግቦ፣ አንድም የዝሆን ጥርስ ጌጥ ባላት ውብ ከዘራቸው በእምቦሳ ንዴት ሊመክቱ ይጋፈጣሉ። መለስተኛ ቅሬታ የሚያሳድርባቸውን ግን በሚያጋጥሙባቸው አመቺ ጊዜያቶች ሁሉ በአሽሙር ይወጋሉ። አሽሙሩም በፊሊዮሎጂያዊ ሁኔታና በጉልህ በሚታዩ ድክመቶች ላይ የተመሰረተ በመሆኑ ባልንጀሮቻቸው ይህን ጠባያቸውን በማወቅ በጥንቃቄ ቢይዟቸውም አልፎ አልፎ የሚያደሱባቸውን ጉንተላ በሳቅ ያልፉት ነበር።

በሌላ ወገን ደግሞ ሳቂታ ቀልደኛና ጨዋታ አዋጅ ነበሩ። ጭንገራቸው ከቀልድ ንዴታቸው ከፈገገታ ጋር የተጣደ ነው።

መንግሥቱ ለማ አብዛኛውን የሕይወት ዘመናቸውን ያሳለፉት ጠቅላይ ይልቅ ለመንፈሳዊ እርካታ ትኩረት በመስጠት ነበር። ሠራዎቻቸው ሊያስገኙላቸው የሚችሉትን ማቴሪያላዊ ጠቀሜታ ለማግኘት ሆነ ባግባቡ ለመገልገል የግል ባሕሪያቸው ባለመፍቀዱ ቋሚ ነብረት ለማፍራትም ሆነ የተደላደለ ኑሮ ለመኖር አልታደሉም ነበር።

በብርድ በሽታ ጀምሮ ከላሊታቸውን ያጠቃ በሽታ ጠንቀባቸው በዳግማዊ ምኒልክና በጥቁር አንበሳ ሆስፒታል በተኙበት ወቅት ሐምሌ 21 ቀን 1980 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት ተለዩ።

ሐምሌ 22 ቀን 1980 በአዲስ አበባ ቀጨኔ መድኃኒአለም ቤተክርስቲያን ሲቀበሩ በርካታ የሥነጥበባት ሰዎች በሥርዓቱ ላይ ተገኝተዋል። የቀድሞ ተማሪዎቻቸው የመንግሥቱ ለማን የሥነ ጥበብ ባልንጀሮች በማስተባበር "የመንግሥቱ ለማ ቀን" በማለት የመታሰቢያ በዓል አክብረውላቸዋል። በብዕር ሙሾ አውርደውላቸዋል። ለመቃብራቸው ሀውልት ለማሰራትም "ያላቻ ጋብቻ" የተሰኘውን ተውኔታቸውን በአ.አ. የትያትርና የባህል አዳራሽ በማሳየት ከአሰራ አራት ሺህ ብር በላይ ሰብስበዋል።

በሀገራችን የታወቁ ጋዜጣዎች፣ መጽሔቶችና የዜና አገልግሎት የአኚህን ታላቅ ሰው ዕረፍት ምክንያት በማድረግ ስለህይወት ታሪካቸውና ስለስራዎቻቸው እያወሱ ስማቸውን ከመቃብር በላይ ሕያው እንዲሆን ለማድረግ ሞክረዋል።

የኢትዮጵያ ደራስያን ማህበርም መንግሥቱ ለማ በሕይወት ሳሉ ጀምረውት ያላጠናቀቁባቸውን ግለታሪካዊ ድርሰትና ሌሎች የፈጠራ ጽሑፎች ተጠናቅቀው ሳለም ለሕትመት ያልበቁትን ሠራዎች እንዲሁም በየጊዜው የዘገቧቸውን ማስታወሻዎች ለመጨው ትውልድ ለማስተላለፍና ሠራዎቻቸውን ወደሌሎች ቋንቋዎች ለመተርጎም የሚያደርገው ጥረት መበረታታት የሚገባው ነው የሀገርም ሕዝብ ነውና።

አስታጥቃቸው ይሁን*

መንግሥቱ ለማን እንዲህ ናቸው? እገሌን ይመስላሉ ብሎ መግለጽና ማወቅ ባያሌው ይከብዳል። በተለይም እንደ እኔ ትምህርታቸውን ለመቅሰም በነበረ ሂደት ብቻ እንጂ ተጠግቼ ላላጠናኋቸው በቋንቋ ስሎ ማሳዩት ያስቸግረኛል። መንግሥቱ ለማን በእንቅስቃሴ ብቻ ነው መግለጽ እሚቻለው። ከዚህ በተረፈ ምናልባት ስለ ለዛና ተረባቢነታቸው ብቻ መናገር እችል ይሆናል። ነገር ግን ለዛና ተረባቢ ጨዋታና ምፀት የዘወትር የውጭ ልብሳቸው እንጂ እውነተኛው ውስጠኛው መንግስቱ ለማንነታቸው አይመስለኝም። እኔ እንደሚያቸው በዚህች ቅኝትም በተረብና ምፀታቸው እንዲሁም በለዛዎቻቸው ላይ ብዙም አልሄድ-በድብቁ ሕይወታቸው ላይ እንጂ።

መንግስቱ ለማ እሩቅ ናቸው፤ የቅርብ እሩቅ። አንዴ ጠጋ ብሎ ላያቸው፤ ላዳመጣቸው ሁሌም እንደፀሐይ የሚደምቅ፤ እንደ እሳት የሚሞቅ መንፈሳቸው ማርኮ የዘላለም ደቀመዝሙር ያደርገዋል፤ ግና እሩቅ ናቸው በግል ህይወታቸው በማህበራዊ ኑሯቸው እሩቅ ናቸው።

በጥበብ ቴአትር ሙያቸው ዘወትር መልካም ዘርን በኛ በተማርቻቸው ልቦና ዘርተው ክፍል ለቀው ከወጡ በኋላ ርቀው ይሄዳሉ-ወደ ብቸኝነት... "ማን ያውቃል?" ብለው የል ራሳቸው በግጥም ዘለላዎቻቸው።

መንግስቱ ለማ በተለይ በመጨረሻው ክፍለ-ሕይወታቸው በቤትም ሆነ በመ/ቤትም ብቸኝነትን አጥብቀው ጓደኝነትን እንደ ያዙት ያስተዋልኩ ይመስለኛል። ርቀታቸውም ከዚህ የመነጨ ነው ላይ ማር ውስጡ ሬት ሕይወት። ደራሲ መንግሥቱ ለማ አነጋገራቸው ቅኔ፤ አስተያየቸው ቅኔ፤ አካሄዳቸው ቅኔ፤ አኗኗራቸው ቅኔ ነበር። አላስተዋልነውም እንጂ በሰው መሀል ገዳም ሠርተው እንደ መናኒ ኖረው ነው ያለፉት። እሚታረቁትም እሚታረቃቸውም ይፋ ጠላት ሳይኖራቸው ባንዳች ሁኔታ ዓለም ያስጠላቸው ይመስላል።

* የዚህ ዕውቅ አቅራቢ የቲያትር ባለሙያና ፀሐፊ ተውኔት ሲሆኑ ቀደም ሲል ጀምሮ በርካታ ተውኔቶችን ለመድረክ አብቅተዋል። አሁን... በሀገር ፍቅር ቲያትር ድርጅት የቲያትር ክፍል ኃላፊ ናቸው (አርታኦ)

የደስታ ምንጮቻቸው የሳሎን ክፍላቸውን አራቱንም ግሳዎች አስከግራው ድረስ መደርደሪያ የሞሉት መገህፍቶቻቸው ሲሆኑ በተጨማሪም እኛ የሚያስተምሩን ተማሪዎቻቸው የህይወታቸው መፅናኛ ነበርን። አልፎ አልፎ ሲደክሙ ከማቀዝቀዣ የሚቀርብላቸው ሁለት ቢራ ደግሞ ሌላው ከዓለም መደበቂያ ዋሻቸው ነበር ብዬ እገምታለሁ። እዚህ ላይ "በመግቢያህ 'ተጠግቼ አላጠናኋቸውም' ብለሃል፤ እንዴት አወክ?" ያላችሁኝ እንደሆን እንዲህ ልበል። ዘመኑ 1973 ዓ.ም ይመስለኛል አብዬ መንግሥቱ (አንዳንዶቻችን እንደምንጠራቸው) ታመው ከረሙና እኔና ጓደኛዬ ማንያዘዋል እንደሻው ልንጠይቃቸው በምልክት ሄደን ቤቱን አገኘነው። የአጥሩ ሁኔታና ቤቱ ከውጭ ሲታይ ትልቅነቱና የጥንት ስራነቱ 40 እና 30 ዓመት ወደኋላ እንድናስታውስ ያደርገናል። የቡናን ደወል ደጋግመን ስንደውል ዝር የሚል ወፍ የለም። ረጭ ብሎ ከ5 ደቂቃ በኋላ የቤት ሠራተኛዋ በቀስታና በትንሹ ከፍታ ማንነታችንን ጠይቃ ከሄደችና ከተፈቀደልን በኋላ ገባን። እንደገባን ተበላሽታ የቆመችው የምናውቃት የጥንት ጭዳ ቮልስ ማኪናቸው ሣር በቅሎባት አራቱም እግርቻ አይታዩም። ትልቅ አረንጓዴ ዔለ!... እኔና ማንያዘዋል የድንጋጤም የፍራቻም ወጀብ መታን - 'አብዬ ገዳም ገብተዋል' አልን በየልቦናችን። ግቢው ጥበብን ይጮሁጥበብን ይናገር ነበር- እንደ እሳቸው በተረብ፤ ብዕር የሚነሸጥ ያዲሳባ ገዳም።

በሠራተኛዋ ተመርተን ሳሎን ገባን። አብዬ ከመኝታ ቤት የመጡት ቆዩት ብለው ነው። እንደ ፀደይ ጀምበር የሚሞቀውን ፈገግታቸውን እያበሩና ወፍራም ፀአዳ ጋቢያቸውን እያጣፉ ጨብጠውን ተቀመጥን። የመጣንበትን የጤንነታቸውን ጉዳይ ጠያይቀናቸው። እንደዘቢብ የሚጣፍጥ ጨዋታቸውን ከመጀመራቸው በፊት "ምን ይምጣላችሁ?... ቡና? ሻይ? ወይስ ቢራ?" አሉን። ሁለታችንም በአክብሮት ተቅለስልሰን "አይ እንሄዳለን-እንቸኩላለን" ስንል መለስን። "የለም አይሆንም-ባይሆን አንዳንድ ቢራ ጠጡ" ብለው ወዲያው አጨበጨቡና ሠራተኛዋ መጣች። የኛ መግደርደር ሳያበቃ አዘዋት ሄዳ ከደቂቃ በኋላ ቀዝቃዛ ቢራ ክፊታችን ቀረበ። የመንግሥቱ ለማ ሣቅ ወይ ፈገግታ ለምን ይሆን የሚጥመው? ቢባል "ባይናቸውም ስለሚስቁ ነው" እላለሁ። ደግሞም ቅንድባቸው ራሱን የቻለ አማርኛ አለው። ወደ መነሻዬ ልግባና... እንደተማሪና እንዳስተማሪ ሳይሆን በማንጋጠጥ አንዳንዴ ካንደቀደቅን በኋላ ያ የተረብ ጨዋታ ፈገግታቸው ከቀይ ክብ ፊታቸው ላይ እያካፋ "ቢራ እንኳ ለተማሪ ጥሩ

አይደለም" አሉና የሁለታችንንም ጉንጭ ሣቅ ሞላው። "ተማሪ ቢራ ተለመደ አይቻልም!... "ብለው በድጋሚ ሲናገሩ ሆኖቸን እስኪቆስል መሳቃችን ትዝ ይለኛል። በዚህ ብቻም ሳይሆን ንፁህ ቢራ ሳይበዘ መውደዳቸውን ጊዜና ቦታ ባያንስ ምሳሌ መጠቃቀስ ይቻል ነበር። እሺ አንድ ልጩምር።

የ2ኛ ይሁን የ3ኛ ዓመት የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች እያለን ነው የተለመደች የብቸኝነት ጓደኛቸውን ሁለት ቢራ ለመውሰድ አብዬ አንድ ዘወር ያለች ግርሰሪ ጥግ ይዘው ሲጎነጩ ከመካከላችን አንድ የእሳቸው ተማሪ የሆነ አንድ ሁለት ሲል አምሸቶ ሞቅ እንዳለው ዘው ሲል ዓይን ለዓይን ይጋጠማሉ። ከጎናቸው አስቀምጠው ሲጋብዙት ያመሹና ይለያያሉ። በማግሥቱ ጧት አብዬ እክፍል ገብተው ትምህርታቸውን ሲጀምሩ ያ ተማሪ አልነበረም። ያቺን ፈገግታቸውን እያሳዩ ስሙን ጠርተው... አልመጣም?" አሉ። ሁላችንም ዞር ዞር እያልን ተመለከትን። ወንበሩ ሌጣዋን ናት። ሁሌም እንደሚያደርጉት በእጅ ጣቶቻቸው ግምባራቸውን እያሻሹና ዓይናቸውን ገርቦብ አርገው ሳቅ፣ ፍልቅቅ እያሉ "...ማታ እ. እ. እ. ትንሽ ስንገባበዝ ነበር... እ. እ... ቢራ ይወዳል እንዴ?" አሉ። ጓደኛችንን 'ላለማጋለጥ' ዝም አልን። "ምከሩት... ፈተና እንዳይወድቅ፤... ትንሽ ውሃ ሳይደፍር አይቀርም" ያሉት ሌላው ትዝታዬ ነው።

አብዬ የእምነታቸው ጥንካሬ፤ የእውነታቸው ፍልስፍና አይበገራኝት ሲታይ በጥልቅ የቀሰሙት የቤተ-ክህነቱና የዘመናዊው የላቀ ትምህርት በውስጣቸው ተዋህደው ከመኖር ይልቅ 'እኔ ልቅደም እኔ ልቅደም' ጠርነት የሚገጥሙባቸው ነው የሚመስለኝ።

ይሁንና አብዬ አንድ ኃይማኖት አላቸው፤ እሱም እውነት ነው፤ አይዋሹም፤ እሚዋሽም አይወዱም። ስለማይዋሹም ሕይወታቸው በግጭት የተሞላ ነው። ይህን በግጭት የተመላ ኑሮአቸውን ለማለዘብ ሲሉም መሰለኝ ንግግራቸውና ድርጊታቸው ምፀትና ቅኔ የተላበሰ የሚሆነው። ለምሳሌ አንድ ወቅት አንድ ያበላግቸውን ባለሥልጣን ማንነቱን ሊነግሩት ይፈልጋሉ። ስልኩን ባለሥልጣኑ ራሱ በቀጥታ እንደሚያነሳ እርግጠኛ ነበርና ደውለው "ሀሉ" የሚል የሚያውቁትን የእሱን ድምፅ እንደሰሙ" እገሌ የለም?" ብለው ወዲያው የመልስ ፋታ እንኳ ሳይሰጡት "ደደብ በለው! አህያ በለው!" በማለት ስልኩን ዘግተውበታል።

ካቋማቸው ንቅንቅ ያለማለታቸውን ያህል እጅግ ርህራሄም ነበሩ-አብዬ።

አንድ ወቅት እንዲሁ አንድ ሊስትሮ ህፃን ልጅ በመኪናቸው ገጭተው ማምለጥ ባለመሞከር ልጁን በመኪናቸው ሆስፒታል አድርሰው በኋላ የገጠማቸው ጣጣ እጅግ የከፋ ነበር። ልጁ እስኪደን ድረስ በህዝብ እይታ ላይ የነበረ የአንድ ቴአትር ገቢአቸውን በሙሉ ለልጁ ማዳኛና ካሣ ክፍያ አውለውታል- በርህራሄ።

የዚህኑ ያህል ደግሞ የአንድ የቴአትር ድርሰታቸው አጨራረስ በአንድ ቴአትር ቤት አዘጋጅ በመለወጡ "በድርሰቴ ውስጥ እኔ የገደልኩትን ገፁባህሪ አንተ ልታደኘው እኔ ያልገደልኩትንም ልትገል መብት የለህም!" ብለው አልበገርም በማለታቸው ታላቁ ባለቅኔ በአዘጋጁ ጥሬ ተመትተዋል። እሳቸውም በያዘት ከዘራ ዝለጥ አርገውታል ያሳትነታቸውን።

መንግሥቱ ለማ እውነትና ፍፁምነት በጥበብ ሥራ ደም-ሥር ውስጥ መመላለስ አለባቸው ብለው የሚያምኑ ብቻ ሳይሆኑ የሚታገሉ ሀይለኛና የእውነታዊነት ተከታይ /realist/ ነበሩ-እኔ እንደተረዳኝቸው።

ክፍል ሦስት

የአድናቂዎቻቸው መወደሶች

ሀይወት

ለመንግሥቱ ለማ
ከተሰፋዬ ገሠሠ

ችግር ነው መፈጠር፣ ማግኘትም ማጣትም
ይህ ዓለም፣ ይህ ኑሮ፣ አዲሱ ሕይወትም።

ሲገኝ መናጠጡ

ሲያጡ መራወጡ... መኮረማመቱ።

"ለፅድቅ ኢንዜከራ፣ ወኢትዝከረና ፅድቅ
እስመ ጊዜ ብዕልነ ንትኤበይ፣
ወጊዜ ንዴት ነ ንስርቅ"።¹

የበሽታውስ ጉድ

መጋኛው ነቀሳው፣

ልክፍቱ ዳፍንቱ!

የመገላገያው፣ የመፍትሔ ማግኛው፣
ምንድነው ብልሃቱ?

"መሞት፣ መኛት-ማንቀላፋት፣

እስከመቸም ባለመንቃት?"²

አሂሂ!

መች እንዲህ በዋዛ

ከመኖር ሞዛዛ

እንዲህ በቀላሉ ...ይገላገላሉ?

¹ ከአገራችን ቅኔ የተጠቀሱ-
ትርጉም :- 'ፅድቅን እውነት አናስታውሳትም፣ እሷም አታስታውሳንም ባለን ጊዜ
እንታብያለን፣ በአጣን ጊዜም እንስርቃለን።'

² ከፀጋዬ ገብረ መድህን "ሃምሌት" ትርጉም የተጠቀሱ።

ላንዲት ኩርማን እድሜ

ላምስት ቀን ጳጉሜ

በጉሉኮስ ጠርሙስ ሳይንበላጠጡ...

'ሜዲካል፣ ሰርጂካል፣

'ኦፐሬሽን' 'አይ ሲ.ዩ.' ሳይወርዱ ሳይወጡ ...

በዘመድ ባዝማዳ

ከንቱ ሸር ጉዳ

በከንፈር መጣጩ

ባዛኝ ቅቤ አንገቶ ሳይሰለቻቸው ...

መች እንዲህ በዋዛ

ከመኖር ሞዛዛ

እንዲህ በቀላሉ...?

"ወአመ ተመከረ ኢዮብ በእፀበ ደዌ መሪር

ተመነዩ መቃብረ፣ ወኢረከበ ለመቃብር"³

አይመልሱት ነገር የትናንቱንና የትናንቱን በስቲያ
አይናፍቁት ነገር ነግ ተነገ ወዲያ...

ኧረ ወዲያ! _____ ወዲያ-ወዲያ!

ሺ ቅኔ ቢቀኙ

ሺ ሙሾ ቢያወርዱ-አዳሜ ቢንጫጫ

መንጌ! "ስልቻ ቀልቀሎ፣ ቀልቀሎ ስልቻ!"

ኧረ ወዲያ! _____ ወዲያ ወዲያ!

³ ከአገራችን ቅኔ የተጠቀሱ።
ትርጉም :- "ኢዮብ በመራራ ሥጋ ደዌ በተመከረ በተገበኝ፣ ጊዜ መቃብርን ተመኝ።
መቃብር ግን አልረከብህ አሻፈረኝ አለው"

አያ ሳቅ - እሣቱ

አያ ሳቅ - እሣቱ
ፊደል ዘር - ዝሪቱ
ቃላት ማር - እሸቱ
"ባሻ አሸብር" ብሎ፣ አሸብርን ሲሄድ፤
እምትስቅ ሰው፤... በግድ
እዩዩን ተሳመድ!
ብዕር አንባ እንግዲህ፣ እርሳስ አልቅስ እዘን
ግጥም አውጣ እርምህን
ወረቀት አሸርጥ ሀዳግህ ይከንበል
መጽሐፍም ታጠፍ... ቀብር ተፋጥጠሃል
ትያትር ደረት ምታ፣ መድረክህ ጨልግል
ደራሲ ተሰብሰብ፣ አዋጣ የእዘን ቃል
የማለዳው ጣፊ፣ ዛሬስ እጁን አጥፏል
ፎለፎል ብዕሩን፣ ዝምታ ውጦታል
ኮሜዲው አርጅቶ፣ ትራጀዲ ሆኗል!

ነብይ መኮንን

25/11/30

"በጠራ ጨረቃ በእኩለ ሌሊት"
አንደበተ ርቱዕ ጸሐፊ-ተውኔት
የለማ ዘር ፍሬ መንግስቱ ዝት
ጠርተውት አርጓል የቅኔ አማልክት።
ደስ ይበልሽ ማርያም የገብርኤል ወዳጅ
ደርሶ ወጥቶ መጥቶአል አታስጠኝው ደጅ።
አሀዱ ጎላዌ እስመለአለም ምህረቱ
ዳዊት ጸመድን ብዕር ነው እትብቱ።
ጎልመ መደንግጹ ያላብረከረከው
ሹመት ላጣዕመቱ አይኑን ያልጋረደው
ናዕምን አሀዱን የተመረከዘ
ሀረርጌ ተወልዶ ሸዋ የለዘዘ
የንግልጣር ተማሪ በእንድ የተጋዘ
ወጥቶ የወረደ ላገር የናወዘ።
ብሕትውናን በቤት መንኲሶ የኖረ
ዝክረ ነገር ምሥጢር በእምር ያበሰረ።
በእጅና ቅንድቡ እንዳገጸጸረ
አምጦ ተጨንቆ ሂሰን ያሰፈረ።
አዲስ ግልብጥ ሳይሆን እሱ እንደነበረ
የፈገገታው ፈሊጥ ሰው የነጠረ
በጸ መሰውሩ ደብተራው በረረ።
እሪ በል አዘጋጅ እሪ በል ተዋናይ
"ሹሚያ" ሆኖአል ጥበብ የቀረህ ሲሳይ።
እንዳሻህ አፈሊቅ በቅጽበት ውለደው
ነፍሱስ ትጸድቃለች አጽሙን እንድታማው።
ጥበቡን ክተፈው እንደሙዳ ስጋ
ተራቢው ከጠፋ ምንም አያሰጋ
ቱሪናፋ እንዳሻህ ፈጠራን አዛጋ።
እሪ በል ተማሪ ብዕሩን ያልተከህ
ዘይቤ ፈለጉን ገብቶህ ካላዳበርህ
አቤት በል አፍቃሪው የመንግስቱ ለማ
እያለ በሕይወት ልቦናህ ያልሰማ።

"በጠራ ጨረቃ በእኩለ ሌሊት"
ጠርተውት ተገዝአል የቅኔ አማልክት
ቀደጥት ሠረገሳ ከፈረሱ ፊት
ዳቸሆሽ በኢብሰን ጥናሰ-ሰሰት

አለቃ አማልደውት ምድርን የጠሉት
 ፈገግታው ናፍቋቸው መክረው ወሰዱት።
 "መርፌ ትሰራለህ?" ብሎ እንደጠየቀ?
 መልሱን ሊያገናልኝ አረገ-መጠቀ።
 በማንበብ የኖረ ሊቀ ሊቃውንት
 ውዳሴውን ዘግቶአል በመላክ ሞት።

ምድራዊ ባህሪዬ እምቢኝ የነበረ
 በግዜው የሰራ ታምር ያበሰረ
 ደጋግመው ቢወጉት መልሶ የሻረ።
 መዳፈን የማይችል ብዕረ ነበልባል
 ሰማየ ሰማያት መንግሥቱ ተጋብዞአል።
 "በጠራ ጨረቃ በእኩለ ለሊት
 ዋ ጀማሪ መሆን ዋ ተማሪነት"
 ዋ! ሃበሻ ሆኖ ፈረንጁን መርታት
 በዲስኩረ ቅኔ ሰሚን ማንከትከት
 ዋ ተምሮ አስተምሮ ከያኒ ማሸት
 መንግሥቱ ወለላ የዘመን ተረት
 አልታይህ አለኝ ያንተ ዜና ዕረፍት
 ይወደስ ይቀደስ ሥራህ ነው "ሕይወት"።ፊ

ከአስራት አንለይ

♦ ይህ ግጥም የባለታሪኩን አራተኛ ሙት ዓመት ለማዘከር የተደረሰ ሲሆን በ"ለላ" መጻሕፍት ቁጥር 2 እትም/መስከረም 1985/ ላይ ወጥቷል። የግጥሙ ደራሲ የተውኔት ባለሙያ ሲሆኑ ፅሁፉን በቢህ ቅፅ ያካተትነው በርሣቸው ፈቃድ ነው /አርታኢው/

ይህንን አጭር የቃላት መፍቻ ማዘጋጀት ያስፈለገው ባለታሪኩ በተለይ በክፍል አንድ /ግለ ታሪክ/ ውስጥ የተጠቀሙባቸው አንዳንድ ቃላት የልጅነት ጊዜያቸውን ባሳለፉበትና ባደጉበት በሐረር ከተማ የሚነገሩና ከዚያ ውጪ እምብዛም የማይታወቁ በመሆናቸው፤ እንዲሁም አንዳንድ የኢጣልያንኛና የእንግሊዝኛ ቃላትም ጣልቃ ስለሚያስገቡ እነዚህ አገርኛና የባዕድ ቃላት በአንባቢያን ዘንድ ግርታ እንዳይፈጥሩ ለማድረግ ነው። የቃላቱ አቀማመጥ በፊደል ተራ ሳይሆን በመፅሐፍ ውስጥ ባላቸው ቅደም ተከተል መሠረት ነው። (አርታ)

- ሀለዋ:- ከፋርኖ ዱቄትና ከሰኳር የሚሰራ ከቱርኮች ባህል የተወሰደ፤ ጣፋጭ የምግብ ዓይነት
- ነቢያት ከረሜላ:- ቅርፁ በጌጣጌጦች ላይ የሚደረገውን የአልማዝና የከበረ ድንጋይ ፈርጥ የሚመስል ሆኖ ቀለሙ መስተዋት የሚመስል፤ ብርሃን የሚያሳልፍ /Transparent/ ዓይነት ከረሜላ ነው። በኋላ ገደማ ልጆች ሃለን በተራችን "በረዶ- ከረሜላ" እያልን እንጠራው የነበረ ነው።
- አደሬ ጢቆ:- የሐረር ከተማ አንድ ክፍል ነው። የሚያካልለውም ዱክ በርን ይዞ፤ ቡቴን ይዞ፤ እስከ አቦከር ጥግ ሂዶ፤ ቀላድ አምባን ሳይነካ ቁልቁል ይመለስና በወህኒ ቤቱና በበርበሬ በር በመሸጋገር ተመልሶ ከጀጎል ጋር በመጋጠም ያለውን አካባቢ ነው። ቃሉ በአሮምኛ "ትንሹ አደሬ" ማለት ነው።
- አማራሃ:- ከሐረር ወደ ድራዳዋ በሚወሰደው አውራ ጎዳና 10-15 ኪ.ሜ ርቀት ላይ የሚገኝ ቀበሌ። ቀድሞ በወታደር ማሰልጠኛነቱና በጦር ሰፈርነቱ የሚታወቅ ነበር።
- መሃለቅ:- የጥንት የሣንቲም ገንዘብ ነው። አንዳንዶች "ፒያስተር" የሚባለው የውጪ አገር ገንዘብ በኛ አገር በጥቅም ላይ ሲውል የተሰጠው ስያሜ ነው ይላሉ። ብዙዎቹ የሚሰማሙት ግን የአጼ ምኒሊክን ምስል ይዞ የወጣው ከንፁህ ብር ይሰራ የነበረው የኢትዮጵያ የሣንቲም ገንዘብ ነው በሚለው ነው። የምኒልክ አንድ አላድ ሲመነዘር ሁለት ፍብ ይወጣል፤ አንድ ፍብ ደግሞ አራት መሃለቅ ይሆናል፤ አራቱ መሃለቅ ደግሞ ስምንት ቤሃ ይመነዘር ነበር ይባላል።

- ካራቢኒኛ:- የጣልያንኛ ቃል ነው። በኢጣልያን ወረራ ወቅት በከተሞች ውስጥ ተመድበው ከዘመኑ ፖሊሶች/ ፖሊዚያ ኮሌኒያል/ በተጨማሪ ህግና ስርዓት የሚያስከብሩ ወታደሮች ነበሩ። በአብዛኛው የአገር ተወላጆች ሲሆኑ ስሙ የተሰጣቸው ይይዙት /ይጠቁሙበት/ ከነበረው "ካርባይን" የሚባል የነፍስ ወከፍ ጠብመንጃ ነው ይባላል።
- ኢንዲዲዮ:- የኢጣልያንኛ ቃል ሲሆን ትርጉሙ "የአገር ተወላጅ" ማለት ነው። በእንግሊዝኛ "ኢንዲዲዮስ"/Indigenous/ የሚባለውን ይተረጎማል።
- ፑኛ:- ቃሉ የኢጣልያንኛ ሆኖ "ቡጢ" ማለት ነው፣ በአማርኛ ሲተረጎም።
- ፈረስ መጋላ:- በሐረር ከተማ፣ በጥንታዊው የጀኑል እምብርት የሚገኝ አደባባይ መጠሪያ ነው። ድራዳዎም የራሱ "ፈረስ መጋላ" አለው።
- ቦርጌስ:- በኢጣልያንኛ ለሲቪል የሚሰጥ ስም።
- ሶልዳቶ:- በኢጣልያንኛ ቋንቋ "ወታደር" ማለት ነው።
- ራጋትሶ:- ታዳጊ ልጅ ማለት ነው በኢጣልያንኛ። /ለሴት ልጅ ሲሆን ደግሞ "ራጋትሳ" ይሆናል።/
- ሸንኮር:- በሐረር ከተማ በስተሰሜን ከገጠሩ ጋር የሚዋሰን ሰፈር /ቀበሌ/ ነው። አነስተኛ ወንዝም አለው።
- ባቢሌ:- ከሐረር ወደ ጅጅጋ በሚወስደው መንገድ 50 ኪ.ሜ አካባቢ ላይ የምትገኝ አነስተኛ የገጠር ከተማ ናት። ሐረር ላይ በጥም አርኪክቱ የሚታወቀው "የባቢሌ ውሃ" የሚባለው ሚኔራል ውሃ የሚመነጨው /የሚፈልቀው/ ከዚያ አካባቢ ነው።
- ከራኒ:- በቀድሞው ዘመን የቢሮ ፀሐፊ የሚታወቅበት መጠሪያ ነው። እንዲያውም በዘመኑ የተከበረና ብርቅም ስለነበረ ህዝቡ በግጥም ሲያሞካሸው፣

"እይው ያን ከራኒ ከቢሮ ሲወጣ፣ የመቶ ብር ነው ያረገው ባርኔግ።" ይባል ነበር።

- ሽልንግ:- የእንግሊዝ/ ብሪታንያ/ ገንዘብ ነው። አንድ ፓውንድ ሃያ ሽልንግ ይመነዘራል። በቅኝ ግዛት ዘመን ለምስራቅ አፍሪቃ የሚያገለግል ገንዘብ አዘጋጅተው እንግሊዞች በየአገሮቹ በጥቅም ላይ እንዲውል አድርገው እንደነበር የሚታወስ ሲሆን በኛም አገር በሐረር፣ በጅጅጋና በኦጋዴን አካባቢዎች እስከ 1950ዎቹ አጋማሽ ድረስ በዝውውር ላይ እንደነበር ይታወቃል።
- ፔኒ:- የብሪታንያ የሳንቲም ገንዘብ ነው። አንድ "ፔኒ" የአንድ ሽልንግ 1/12ኛ ክፍልፋይ ነው።
- ሠርጀት:- ቃሉ የእንግሊዝኛ ሲሆን ትርጉሙ ሁለት ነው። በአክሲደርድ የእንግሊዝኛ መዝገበ ቃላት መሰረት አንደኛው "ቀዶ ህክምና" የሚባለውን የህክምና ተግባር የሚያመለክት ሲሆን፣ ሁለተኛው የህክምና ደክተሮች ህመምተኞችን እየተቀበሉ የሚያስተናግዱበትና የሚያነጋግሩበት ክፍል መጠሪያ ነው።
- ጀዝዊት:- በካቶሊክ እምነት ውስጥ ካሉት እጅግ በርካታ ዘርፎች መካከል አንዱ ነው። የተመሰረተው በ 1533- ኢግናትዩስ ሎዮላ በሚባል ሰው ሲሆን ወደ አገራችን ቀድመው ከገቡት የካቶሊክ እምነት ዘርፎች አንዱ ነው። ከዚያም በአጼ ሱስንዮስ ዘመን መንግስት /1597-1625/ እምነታቸውን በመላ ኢትዮጵያ ለማስፋፋትና የመንግስት እምነት እንዲሆንም ለማድረግ በፈፀሙት ጥረት ንጉሱን ሱስንዮስን ከመኳንንቶቻቸውና ከቤተሰቦቻቸው ጭምር ወደእምነታቸው ለመለወጥ ተሳክተዋቸው እንደነበርና ይህም ብርቱ የእርስ በርስ እልቂት ማስከተሉን የታሪክ መፃሕፍት ይገልጻሉ። በአገራችን የታሪክ ሰነዶች ውስጥ "ኢየሱሳውያን" በመባል ነው የሚታወቁት።
- ስቲንክር:- የእንግሊዝ ቃል ነው። "ብስብስ" ወይም "ግም" እንደማለት ያሉ የአማርኛ ቃላትን መተካት ይችላል።

• የኢጣልያ ፋሽስቶች መዝሙሮች

1. " ዱቼ! ዱቼ! ኪናን ሣፕራ ሞሬራሃ!"
- ዱቼ! ዱቼ! አንተን ያልተቀበለ ይሞታል!
2. "ሮማ! ሪቩንዱካ ሊምፔሮ!"
- ሮማ! ታላቁን ኤምፓየር መልሰሽ ታቋቁሚያለሽ!
3. " ጆቪኔዛ! ጆቪኔዛ ፕሪማቪራ ዱቤላሃ!"
- ወጣቶች! ወጣቶች! ፀደይን አብስሩ!

ዋቤ መፅሐፍት

በ

(ሪቻርድ ፓንክረስት)

መንግስቱ ለማ ከአርባ ዓመት በላይ በሚሆነው የምሁር ህይወቱ እጅግ ሰፊ የፅሁፍ ተግባር ሲያከናውን መኖሩ የሚታወስ ነው። ዋና ዋና ከሚባሉት የፈጠራ ስራዎቹና የኢትዮጵያን ሥነ ፅሁፍ በሚመለከት ካካሄዳቸው ጥናቶች በተጨማሪ የግጥም ስራዎቹን ለጋዜጦችና ለመፅሔቶች ማቅረብ የዘወትር ልምዱ ነበር። በዚህም ሳይወሰን ስነፅሁፍንም ሆነ ሌሎች ጉዳዮችን በሚመለከት በየወቅቱ ይነሱ በነበሩ አወዛጋቢ ነጥቦች ላይ ክርክርን የሚያጭሩ መጣጥፎችን እያዘጋጀ ያስነብብ እንደ ነበር አይዘነጋም። ይህም ደግሞ ለጋዜጦች ትችት ሲዳርገው ኖሯል። ታዲያ እንደነዚህ ያሉ ፅሁፎች መንግስቱ ስለ አስተሳሰብና ማንነት በጥልቅት ለመረዳትና ለማጥናት በጣም አስፈላጊና ጠቃሚ ቢሆኑም በቀላሉ ለማግኘት አዳጋች ሆኖ ቆይቷል።

ስለሆነም ከዚህ በታች የቀረበው ዋቤ መፅሐፍት ምንም እንኳን አቅም በፈቀደ መጠን ተፈልገው የተገኙትን መረጃዎች ሁሉ የያዘ ቢሆንም የተግላ ግን አይደለም። ስለዚህ የዚህ ዋቤ መፅሐፍት አዘጋጅ መግሥቱ ለማን በተመለከተ የሚቀርብለትን ማናቸውንም አዲስ ኢንፎርሜሽን ለመቀበል ዝግጁ መሆኑን ሲገልፅ ዛሬ በተለያዩ ምክንያቶች ሣቢያ እዚህ ያልተካተቱ ዋቤ ፅሁፎች ቀስ-በቀስ ተሰባስበው ወደፊት በይበልጥ ተግልቶ በሚዘጋጅ ዋቤ መፅሐፍት ውስጥ እንደሚጨመሩ ተስፋ በማድረግ ነው።

Political and Social Views

"The Best System of Ideas" *The Lion Cub* (1951), no.2, pp. 25-17 (written under the pseudonym "ltyopis"), reprinted in *New Times and Ethiopia News*, August 2, 1952, and reproduced in E.S.P Pankhurst, *Ethiopia. A Cultural History* (Woodford Green Essex, 1955), pp713-6

Literary History and Analysis

- "የጥበብ-ቃላት ክራቲክ ፕሮብሌም በኢትዮጵያ"- የዛሬይቱ ኢትዮጵያ ጋዜጣ (ሐዳር 7 እና 14\1949)

- "ጥበብ ቃላት" - የዛሬይቱ ኢትዮጵያ ጋዜጣ(የካቲት 16\1948)
- የአማርኛ ግጥም ዓይነቶች ሥራቱ ፣ ስርዓቱ (አዲስ አበባ፣ 1950 ዓ.ም)
- የአማርኛ ግጥም አፃፍ ዘዴዎች ኢትዮጵያው ተማሪ 1962 ዓ.ም
- የቴያትር ድርሰት፣ ያፃፉ ብልሃት (አዲስ አበባ፣ 1964 ዓ.ም)
- "የኢትዮጵያ ፊደል ችግሮችና መፍትሔ" ዜና ልሳን (ጥቅምት 1973 ዓ.ም ቅፅ 1 ቁጥር 1) ገጽ 10-16
- "የሽግግር ወቅት ስነጽሑፍ" (ለሀገር አቀፍ የሥነ ጥበባት ሴሚናር የቀረበ ጽሑፍ) 1974 ዓ.ም

"Ethiopian Schools of Poetry", *New Times and Ethiopia News*, November 13, 1948.

- "Ethiopian Poetry", *New Times and Ethiopia News*, February 19, 1949.

- "The Language Problem", *The Lion Cub* (1952), no.4, pp.23-8

- "The Future of Ethiopian Classical Poetry", *The Lion cub*, 1952, no.4

- "The Technical Aspects of Amharic Versification", *Journal of Ethiopian Studies* (1963), I, no.2, pp. 133-51. (in Amharic)

- "Modern Ethiopian Literature: The Task Ahead", *The Voice of Ethiopia*, May 19, 1965.

- "The Future of Ethiopian Classical Poetry," *The Ethiopian Herald*, January 28, 1966, also translated in the Czech periodical *sveveva Literatura*, i.e. "World Literature," 1966, No.2.

- "The Real Meaning of Semenna-Warq", *The voice of Ethiopia*, January 3, 20 and february 3, 1967.

-Introduction to *Modern Ethiopian Literature*, Paper delivered to the African- Scandinavian Writers' Conference (Uppsala, 1967).

- "Amharic Literature and its Writers", *The Voice of Ethiopia* March 11, 12 and 13, 1968.

- *Ethiopian culture as reflected in Ethiopian poetry and Literature*, Paper delivered to Uppsala University, 1969.

- "From Traditional to Modern Literature in Ethiopia", *zeitschrift fur kulturaustausch. Athopien* (Stuttgart, 1973), pp. 81-3.

- "A Letter to an Ethiopicist", *The Ethiopian Herald*, September 23, 1980.

- "The Language of the People as the Language of Literature", *Yekatit* (1983), VI, no.4, pp. 13-22.

- *A Possible Role for Geez Qené in Ethiopian Vernacular Poetry*, Paper presented to the Eighth International Conference of Ethiopian Studies. (Addis Ababa, 1984).

- "Dramatic Technique in the Context of a Cultural Revolution", *Atti del Io Seminario di Studi Italo-Etiopici*, 13-15 Febraio 1984" *Publicazioni della Cattedra d'Italiano Universita di Addis Ababa* (1985), no.2, pp.9-15.

- "The Ethiopian Playwright", *The Ethiopian Herald*, August 1 and 8, 1984.

Creative Writing

"መግት" *New Times and Ethiopia News*, February 9, 1952.

"ሞኝት ተላሊት" *The Lion Club* (1953), no.5, pp. 13-15

"ጥቁር እንግዳ" *The Lion Club* (1954), no.6, pp. 5-16.

"ያባቶች ጨዋታ" (አዲስ አበባ 1953 ዓ ም)

"የግጥም ጉባኤ" (አዲስ አበባ 1955 ዓ ም)

"ያላቻ ጋብቻ" (አዲስ አበባ 1956 ዓ ም)

"ጠልፎ በኪሴ" (አዲስ አበባ 1961 ዓ ም)

"በጠፍ ጨረቃ" Bulletin of the School of Oriental and African Studies (1972)XXX p. 706.

"ዘጠኝ መገንደቶች" E. Ullendorff, An Amharic chrestomathy (London, 1978), pp.76-8.

ባሻ አሸብር በአሜሪካ፣ የፖለቲካ እስረኛ የነበሩ ግጥሞች (አዲስ አበባ 1975 ዓ ም)

የተውኔት ጉባኤ (አዲስ አበባ 1975 ዓ ም)። ይህ ስብስብ የሚከተሉትን ሶስት ተውኔቶች ይዟል።

1 ፀረ ኮሎኒያሊስት

2 ባለካባና ባለዳባ

3 ጠያቂ (ከጄ.ቢ.ፕሪስሌይ "The Inspector Calls" የተተረጎመ)

ሹሚያ፣ (ያልታተመ) 1975 ዓ ም

"ዕውቀትና ልምድ ለተተኪው ትውልድ" የካቲት (1980 ዓ ም) ቅፅ 11 ቁጥር 3፣ ገጽ 20-24፣ ቁጥር 4፣ ገጽ 10-12, 36፣ ቁጥር 5፣

His Biography of his Father based on Tape-Recordings

መፅሐፍ ትዝታ ዘአለቃ ሃይሉ ወልደ ታሪክ (አዲስ አበባ 1959 ዓ ም)

Unpublished Amharic Translations for Ethiopian Television

- "The Bear", by Anton Chekov "ግንጂው ጨቡድ"

- "Lust to Kill", by Tewfiq Al Hakim. "ግደይ ግደይ አለኝ"

English Translations of His Works

- "Snatch and Run, or Marriage by Abduction", *Ethiopia Observer* (1964), VIII, pp. 321-60.

- "Nine Travellers", trans. by the author, in Ullendorff, *An Amharic Chrestomathy*, pp. 79-80.

- "Marriage of Unequals, A Comedy (trans. by the author) (Addis Ababa, 1968), American Embassy mimeo.

- "Under the Clear Moon -An Amharic Poem", trans. by Michael Coke *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* (1972), XXXV, p.706.

Russian Translation of His Works

- *Neravnyi brak: Komediia*, Russian translation by V. Ivanova of *The Marriage of Unequals. A comedy* (Moscow, 1966).

- Two of Menghestu's poems appear in translation in V. Sanovich, *Poeziya Afriki* (Moscow, 1973), pp.568-9

- Five poems appear in translation in A. Ibragemof, *Poeziya Afriki* (Moscow, 1979), I, 180-4.

-Nine poems appear in translation in E. Klichkova (ed.), *Iz sevremennai poezii Etiopii: sbornik Pereved's Amharskiye* (Moscow, 1981) pp.36-53

Italian Translation of His Works

- "Anticolonialist" published in Rome, 1993, Edited by Paolo Deici, with an introduction by Richard Pankhurst.

Early press Correspondence

- Early press correspondence from Menghestu appeared in *New Times and Ethiopia News*, May 20, 1950, and May 24, 1952: and under the pen-name of Etyopis in *The Lion Cub* (1952), no. 4, p.45, reprinted in *New Times and Ethiopia News*, January 13, 1953.

Interviews

Interviews with Menghestu are reported in:

- Worqafārahu Kābādā, "Modern Patterns of Marriage", Addis Reporter (February 1970), II, no 3, pp. 12-15
- Akalu Getanah, *Comedy and Social Purpose: Two Plays of Menghestu Lemma* (Addis Ababa University M.A. thesis, 1981), pp. 80-8
- L. Nichols, *African Writers at the Microphone* (Washington, 1984). pp.36, 48, 98, 115, 160, 263, 267.

Drawings

Drawings by Menghestu are reproduced in:

- New Times and Ethiopia News*, May 29 and July 10, 1948, and June 24, 1950
- Pankhurst, *Ethiopia, A Cultural History*, Plates CXLII and CXLIII.

English Translation by Mengistu

Menghestu adapted and translated in to English an Institute of Ethiopian Studies' study of Ethiopian church education by Embaqom Qalāwāld, Alāqa, *Traditional Ethiopian Church Education* (New York, 1970).

Editorial Work

Menghestu was closely involved in the editing of the first issues of the Institute of Ethiopian Studies' mimeographed publication *Qené, Collections* (1964-7). He likewise edited Yekuno Amlak Gäbrä Sellasé's article የቀድሞ ቅኔዎች "Early Ge'ez Qene, *Journal of Ethiopian studies* 1966, IV, no. 1, pp. 76-119. He was later editor of the Ministry of Culture and Sport's first volume of *qené*, or traditional poetry : የግዕዝ ቅኔያት የሥነ ጥበብ ቅርስ፤ ንብሁኑ ከነትርጓሜው (Addis Ababa, 1980 E. C.) to which he wrote an introduction.

Oral Infromant

An account largely based on Menghestu of traditional Ethiopian church schools, with special reference to *qené*, or poetry, schools is found in E.S. Pankhurst, *Ethiopia. A Cultural History*, XXV-Vii, 234-66.

Literary Criticism of Menghestu's Works

Menghestu's literary work, or individual works, are discussed in many studies of Ethiopian literatruue of the period, notably:

- S. Wright, "Amharic Literatruue", *Something* (1962), I, 11-23
- E. Ullendorf, *The Ethiopians* (Oxford, 1965), pp.156, 168.
- L. Ricci, *Letterature dell' Etiopia* (Milano, 1969): *idem*, "Bibliografia", *Rassegna di Studi Etiopiche* (1969-70), XXIV, 248-50

-A.S. Gerard, *Four African Literatures* (Berkeley and Los Angeles, Ca., 1971) pp. 349, 355-8, 359-61, 374-5, 382.

-A. Bartnicki and J. Mantel-Niecko, *Historia Ethopii* (Warsaw, 1971) pp. 504, 507, 510: *idem. Geschichte Äthiopiens* (Berlin, 1978), pp. XLI, 572, 575, 579.

-T.L. Kane, *Ethiopian Literature in Amharic* (Wiesbaden, 1971) pp. 14-15, 24, 26, 60, 218.

-*Lotus*, Quarterly review of the Indian Afro-Asian Writers' Association (1978-9), no. 38-9.

- R.K. Molvaer, *Tradition and Change in Ethiopia. Social and Cultural Life as Reflected in Amharic Fictional Literature* C.a. 1930-1974 (Lieden, 1980) pp.2, 6, 9, 17, 158, 167, 170, 177, 179, 187, 204, 223, 232, 236, 238.

-Akalu Getaneh, *Comedy and Social Purpose: Two plays of menghestu Lemma*

-Assefa Arägahagne, *The Origin and Deployment of Amharic Literature* (Addis Ababa University M.A. thesis 1981).

- *Atlante*, Published by the Italian Istituto Geografico de Agostino, Marzo, 1986.

Biography

Brief biographies: *Afrikanische Köpfe. Lofe-blatt-sammerlung* (Bonn, 1965); Forschungsinstitut der Friederich Ebert Stiftung, *Lofe-blatt-ausgabe* (Hanover, 1967-70).

- Arefayne Hagos, "Menghestu Lemma", *The Ethiopian Herald*, May 1, 1983.

- L. Nichols, *African Writers at the Microphone*, pp. 235-6.

መንግሥቱ ለግ ዕውቅ የሥነ ጽሕፈት ሰው አዲስ ዘመን መጋቢት 17, 1979

- R. Pankhurst, "Memories of Menghestu Lemma in England", *Yekatit* (March, 1989).

- Chapter in *Makers of Modern Africa* (London, 1989).

Obituaries and Related Articles

Obituaries of Menghestu, and/or posthumous accounts of his work, appeared in:

- አዲስ ዘመን ሐምሌ 20፣ 23 ፣ 24 ፣ 29 ፣ 30 1980 ጥቅምት 19 25 ፣ 1981

- የዛሬደቱ ኢትዮጵያ ሐምሌ 30, 1980, ኅዳር 3, 1981

- *The Ethiopian Herald*, July 30, October 27 & November 2, 1988

- *The Times* (by Edward Ullendorff), August 8, 1988.

- *The Independent* (by Arthur Irvine), August 11, 1988

- *The Guardian* (by David appleyard) August 15, 1988

- *The Daily Telegraph* (based on a script by and interview with Richard Pankhurst), August 15, 1988

- *African Literature Association Bulletin* (by Lee Nichols) (Summer 1988), XIV, no.3, pp. 56-7.

- *Friends of Ethiopia Newsletter* (October, 1988), no.8.

- *Journal of Ethiopian Studies* (by Richard Pankhurst) November, 1988, XXI, 119-213.

- የካቲት መጻሕፍት (በተሾመ ብርሃኑ) ሐምሌ - ነሐሴ 1982 (13ኛ ዓመት ቁጥር 11-12)

«ትናንት ጧት ንባጌ ቃ፣ ለማታ እንድታመጣ ብዬህ ነበር። ቢሆንልህ ለዛሬ ማታ ሞክር "አሉና ሊያስናብቱኝ ሲሉ፣

«ይገዢ መጥቻለሁ" አልኳቸውና ተነሥቼ ቆምኩ።

«ከመሀከላ እንስማም አሉ ሳይገረሙ፣ በሚሳናዊ ድምፅ። እኔም የቆጠርኳትን ለማንበብ ቅጂዎን የገናኑብላትን መረቀት በጥንታቱ ከከሲ አመጣሁና ቀሶ ብዬ በርገዬ ላይ-በላቸው ስል፣ ከዚህ መጣ ሳልሉሁ ቀኝ እጃቸው አጁን አፈፍ አደረገው። ድንገተ አልኩ።

«አምጣ፣ ስጠኝ መረቀቱን፣ ልቀቅ አሉኝ፣ እጄን ጭምድድ አድርገው። (ሰው-ዬው (መምህሩ) ጠንካራ ናቸው፣ አልቻልኳቸውም። እጄ ሳለ፣ መረቀቱን ቀመናመሰዱት። ወዲያው አዘያው ዓይኔ እያየ ብጭቶጭቶ አርገው ቀደዱና ጣጧት።»

«በአገራችሁ ስንት ሚስት ታጠላችሁ?» አለ ሊላው እንግሊዛዩ..

ጎንት ሚስት? አልኩ..

«ሚስተር ለማ፣ ለምሳሌ አንተ ረስገህ ስንት ሚስት አለህ?»

«እኔ? እኔም ገና ተማሪ ነኝ፣ ቤት ንብረት በደንብ አላደራጃቸውም። እኔ ያለኝ ሚስት አራት ብኛ ነው።

«አራት? አራት ሚስት? አራት ሚስት አለኝ አለ። አሉና ራጭ..

ከራሪሙና አንድ ቀን ነርህ መጥታ

«ሚስተር ለማ፣ እንኳን ይህ ያለህ አራቱ ሚስቶችህ ለጠርቁህ መጥታቸዋል» አለኝ።

«ምን?» አልኩ። «የምን ሚስት?» እንደመደንገዩ ብዬ

«የምን ሚስት? ደንብው ናቸው። ያላቸው ቆንጆ ቆንጆ ልጆች አራቱንም በተርታ በንድ ረጅም ጠንበር ላይ አስቀምጥቻለሁ። ቆይ ላስጠልህ ብላ መግታ ።»

— ስግሌ ታሪክ።